

הרב ר' מתת'י יחזקאל גוטמן
אבד"ק ליאובה (רומעניען).

מגדולי החסידות

חוברת ה

רבי נחום מטשרנוביל

חיו, פעולותיו ותורותיו.

בלגוריי

בהוצאת ובדפוס
נ. קרוננברג

לש"ק

תרצ"ב

שנה

Sefer Migdolaj Hachsydus

L. J. Opowieść Cadyków

Druk. N. Kronenberg, Bilgoraj Wojew. Lub. (Poland)

Printed in Poland

פתיחה

רבי נחום מטשרנוביל היה אחד מגדולי תלמידי המגיד הגדול ממזריטש. הוא עמל כל ימיו ופעל הרבה לפרסומה והפצתה של החסידות העיונית והמעשית בין השדרות הרחבות של המון היהודים יושבי וואהלין ואוקריינה.

„הכל תלוי במזל ואפילו ספר-תורה שבהיכל“, גם הצדיק תלוי במזל. כמו שלא היה רבי נחום מוצלח בחייו ולא הרבה כבוד ביתו, כך לא היה מזלו מצהיר לאחר חייו. בעוד שתולדותיהם של שאר הצדיקים נכתבו ונתפרסמו על ידי כמה חכמים וסופרים, תולדותיו של ר' נחום ערפל חתולתם וכמעט כולם לא שמו לבם אליו כראוי לו, בין מצד פעולתו הכבירה לחנוקה והתבצרותה של החסידות בכשרון פיהו ובספריו הנכבדים ובין מצד היותו אבי משפחה גדולה שהקימה כמה עשירות יושבי כסאות החסידות, שהדבירו בכח השפעתם אלפי רבבות ישראל תחת דגל החסידות.

מחברתי זאת היא נסיון לסדר תולדותיו ופעולותיו של רבי נחום על פי המקורות המצויים בידו.

*

„יחוד הרגשתי כמין חובה לחבר מחברתי זו, בהיותי נצר משרשיו של הצדיק הזה: אבי, הרב ר' שלום אבד"ק יאסי הוא בנו של הרב ר' ישראל אבד"ק סקילען ולסוף ימיו רב ביאס כעשר שנים, בן הרב ר' אריה לייב מסדילקוב (אחי הצדקת מ' חוה, אם הצדיק מרזיון) בן הרב ר' אברהם בהרב ר' צבי הירש, ראש-ישיבה ומ"מ בקארשוב. אשתו של הרב ר' אברהם הנ"ל, הצדקת מרת מלכה היתה בתו של רבי נחום מטשרנוביל.

רבי נחום מט'שרנוביל

א.

חנוכו והשתלמותו.

רבי נחום נולד בשנת ת"צ, בעירה נארינסק (פלך וואהלין).
אביו רבי צבי ב"ר. נחום גאון נפטר בעודנו ילד צעיר ונתגדל אצל
אחי אביו, ששלחו להשתלם בלמודים באחת הישיבות שבליטה. בין
תלמידי הישיבה הצטיין רבי נחום בשקידתו ונתעלה על כל בני נילו.
בימים ההם, שהתורה היתה חביבה על העם, כאשר בא יהודי
אמוד לבחור לו עלם שלם בתורה להשיא לו את בתו, פנה אל אחת
הישיבות וביקש מראש-הישיבה להראות לו על הגדול שבתלמידים.
וכאשר פנה נכבד אחד בשאלה זו להריש-מתיבתא של הישיבה שלמד
בה ר' נחום, הראה לו זה על רבי נחום בתור אדם המעלה. ורבי
נחום נאות גם הוא לזה השדוך, כי היתה ממשפחה נכבדה בישראל.
אחרי גשואיו התפרנס רבי נחום, כמו רוב גדולי ישראל בימים
ההם, מלמוד עם תלמידים. ויתעמק ר' נחום בלמודי גפ"ת ופוסקים
ויתרועע עם לומדים ות"ח. אבל בעמקי נפשו הרגיש כי חסר לו מה.
בהבנתו הזכה הבין כי הלמודים הנהוגים אינם מספיקים ליתן לאדם
את השלמות הרצויה ולהרוות צמאון נפשו. "עינינו רואות — כותב ר'
נחום — כמה אנשים לומדים תורה בפלפול גדול והמה רחוקים מיראת
ד' ומעבודתו והיצה"ר שלם אצלם שלא נמוח ולא נתפוצץ כלל" (א). אז שם
ר' נחום אל הקבלה פניו. והתחיל להעמיק בתורת האר"י ור"ח ויטל
וגם את חייו הנהיג לפי תורת האר"י: בסגוף וענוי הגוף. בכל לילה
קם לתקון חצות וישם אפר על ראשו ויבך בכיות עצומות ופעמיים
בשבוע התענה. האגדה מספרת, כי מלאך בא אליו ורצה לגלות לו רזין
דאורייתא ולא חפץ ר' נחום לקבל לקח מפיו. הוא רצה להנות מיגיעו
ולהשיג הכל בכחו הוא ב.

(א) מאור עינים יתרו. (ב) מעין זה מסופר על הגר"א ז"ל בהקדמה לספרא
רצניעותא. בזה אפשר להבין המאמר: גדול הנהגה מיגיע כפיו... יותר מירא שמים
[ברכות ח']. ירא שמים הוא זה שיראתו ומדרגת שלמותו באה לו שלא ביגיעה ופמל
לפ בהשרה שמימית וחסר עליון.

בעת ההוא זרחה שמשו של הבעש"ט, קוי אורו נפוצו בעולם ושמעו הולך בכל מדינות רוסיה. השיחות המעטות ששמע ר' נחום מתורת הבעש"ט ואמרותיו הנשגבות לקחו את לבבו שבי. רוחו המסתורי שאף, השתוקק והתגעגע להכיר את המורה הגדול הזה, לראותו פנים אל פנים ולהקשיב לגועס לקחו. בנסיגות גדולות ובמסירות נפש עזה עשה ר' נחום את דרכו זה עד הגיע למחוז חפצו — מזיבוזה.

החסידות מספרת על דבר התיחסות הבעש"ט אליו בעת בואו: הרגיש הבעש"ט ברוח קדשו, כי רבי נחום נוסע ובא לביתו ויאמר להרבנית שתכין על שבת זה בהרחבה וביתר שאת, כי אדם גדול בא. בבוא רבי נחום לביתו הראה לו כל יום השבת פנים זועפים ולהרבנית אמר: — השמרי מאד מהאורח הזה כי גנב הוא! והיא, שהיתה אמנם מכרת באורחים, התפללה: — הלא איש קדוש הוא בתהלוכתו? על שאלתה זו השיב לה הבעש"ט: אבל הוא רוצה לגנוב במעשים טובים שלו כל הגן-עדן והעולם-הבא! (א)

זמן שהייתו בבית הבעש"ט בפעם ההוא וכמה פעמים נסע אליו עוד לא נודע בבירור. ורק המסורה אומרת שבקר את הבעש"ט רק שתי פעמים, והיא סומכת על זה שרבי נחום קורא את הבעש"ט בתואר „מורי” רק שתי פעמים, בעוד שביתר המקומות מזכירו בלא תואר זה (ד). את הרושם העז שעשה הבעש"ט על ר' נחום ועד כמה היה זה האחרון נהנה ושבע רצון ממורהו וידע להוקיר ערכו נכיר מעובדא זו: פעם אחת נסע ר' נחום עם שנים מתלמידיו אל המגיד ממיזריץ, כשנכנסו לקבל שלום ישב המגיד עם בנו. אחרי שאילת שלום חזר ר' נחום לאכסניא ותלמידיו נשארו עוד בבית המגיד. לאחר שעה שבו גם הם לאכסניא בהתפעלות גדולה ואמרו כי לפי השערותם לא יהיה עוד כהמגיד ובנו עד ביאת הגואל. אמר להם ר' נחום: „הלא כתיב: וזרח השמש ובא השמש, דור הולך ודור בא, אבל הבעש"ט לא יהיה כמותו עד ביאת הגואל” (ה).

אחרי פטירת הבעש"ט, והמגיד ישב בראש למלא מקומו של יוצר החסידות, קבל עליו ר' נחום מרותו של המגיד ונעשה תלמידו. בספרו הוא מזכירו הרבה פעמים ומרחיב את תורתו. מספרים, שרבי פנחס מקוריץ היה מיצר על שלא עברה כסא הבעש"ט אליו והפסיד עיניו

(א) דברי דוד. (ד) מאור עינים שלח ע"פ שאל לך אות ופ"ס תפלה לעני.

(ה) מעשיות ומאמרים יקרים

תלמיד ותיק כר' נחום, מכל התבורה של הרבי — היה ר' פנחס אומר — איני מצטער רק על ליטאי זה.

תחת השפעת המגיד השתלם ר' נחום בתורת החסידות ויתעמק בה. שם התרועע עם יתר התלמידים ויהי כאחד מהם. שמחתם — שמחתו ובכל צרתם לו צר. וכאשר הגיעו מצוקות המתנגדים להחסידים עד לכדי הפקעת כח הסבלנות והתלמידים הכרחו להפוך החרמות על ראש בעלי ריבם, אנו מוצאים את ר' נחום משתתף עמם ונמנה בין העשרה שעשו מעשה זה.

ב.

עבודתו הרוחנית.

לשון למודים היה לר' נחום וכשרון גדול לעמוד לפני קהל ועדה להמשיך לבם בדרושיו. וידע ר' נחום להשתמש בכשרונו זה לפרסם תורת החסידות בעולם. הוא נשא עליו משרת מגיד, כמו כל רבי החסידות, בעיר טשערנוביל. "והיה יושב ודורש מדי שבת בשבתו מענין הפרשה, ובחגים ומועדים חדשים לבקרים, וערבי ערבין ד"ס מסדר הגמרא ואליבא דהלכתא לאמשוכי באגדתא, ועניני דיומא, ולפעמים היה מחדש בטובו מעסק התורה גם בימות החול" (א). וגם לומדים חשובים היו באים לשמוע דרשותיו. "הלא אני עומד — אמר פעם באמצע דרשתו — בתוך עדה קדושה... זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל, נמצאים ביניכם לומדים מופלגי תורה" (א) "...

ורבי נחום לא צמצם את חוג פעלו ועבודתו בעירו לבד. הוא נסע מעיר לעיר ומכפר לכפר ובכל מקום בואו פרסם ברבים למודי החסידות וירכוש נפשות רבות לתורת הבעש"ט. עד כמה גדול היה בעיני פרסום תורת הבעש"ט ע"י דרשותיו נוכח מזה שהקגיד על הרבי ר' ברוך והוכיחו על שלא בא לשמוע את דרשתו שדרש במזיבות. אבל בעבודתו הרוחנית הזו לא אמר עוד רבי נחום די ולא מצא בזה לבד ספוק לנפשו. הוא היה גם איש מעשי. בנסיעותיו התדירות השתדל הרבה בדבר הבאת שלום בין המוכסנים המתחרים זה בזה ויוזהרים לבד ישיגו איש את גבול רעהו ולא יתחרו זה עם זה בשכירות האורענדים, — שזו היתה

פרנסתם של רוב עמנו בימים ההם — בכדי שלא להעלות השער ולמסור ממון ישראל ביד זרים. כן שם לבו ופקח עיניו בכל מקום בואו על דבר חזק שמירת הדת, ביהוד שקד על תקנת שמירת טהרת בנות ישראל. רבים מבני עמינו ישבו מתי מעט בעיירות קטנות וישובים שלא נתרבו עוד באוכלוסין, ולא היה להם מרחצאות ומקואות ויעוררם רבי נחום להשתדל לעשות מקוה בכל עירה ועדה.

מענין ומלבב הוא הספור הזה: פעם שמע ר' נחום, כי בעירה אחת אין מקוה כשרה ונשות ישראל מוכרחות להרחיק נדוד בשביל טבילת טהרתן באין לאל ידם לבנות מרחץ ומקוה. ויסע לבית העשיר משם וימכור לו את חלקו לעולם הבא במחיר שיעשה מיד מקוה כשרה כדת ויחממנה בכל עת מהוצאותיו. כאשר תמהו מאד אנשי שלומו על מעשהו זה אמר להם: אתם רוצים להיות חסידים ואני לא אהיה חסיד? והרי דור קרא לעצמו חסיד רק מפני שהשתדל לטהר אשה לבעלה (פ"א דברכות). אבל הם לא נתקרה דעתם עדיין והבן לא יכלו איך יפקיר אדם כמוהו חיי הנצחיים וימכור חלקו בנן עדן? ויאמר להם רבי נחום בחכמה: — אדרבה, הגידו נא אתם, איך יוכל אדם כמוני — שאין לו כלום בעולם הזה ושאין דבר מעולם הזה חשוב בעיניו — לקיים הצווי ובכל מאדך? ... ואיכה אוכל להנצל מלהעיד עדות שקר בעצמי פעמיים בכל יום בקראי פרשת ואהבת... ובכל מאדך? א.

ולא רק למצוות שבין אדם למקום חרד ר' נחום, כי אם גם למצוות שבין אדם לחבירו. כשם שדאג לצד הדתי כן דאג גם לצד המוסרי שביהדות. כל ימיו עסק לקבץ נדבות בשביל תמיכת עניים, הכנסת כלה ופדיון שבויים, ושבויים היו אז רבים רבים מאד. רוב יושבי הכפרים היו מוכסנים ועל הרוב לא היה להם לשלם את „הראטע" בעתה והפריצים העריצים היו מענישים אותם במאסר. ולכולם הופיע ר' נחום כמלאך מושיע. הוא שלם בעדם להאדונים ויפדם מבור שחת.

בדברים האלה יכולים אנו להבין כמה נכונה וכמה צדקה תעודת חברי רבי יעקב יוסף מפולנאה עליו, באמרו: — „העולם חושבים שר' נחום איז איין צדיק", דבור, שמשך עליו התפלאות השומעים, שחשבו שרצונו להכחיד ערך ר' נחום, אבל הוא עצמו מיהר לבאר כונתו ואמר: „העולם חושבים שר' נחום איז איין צדיק ער איז 10 צדיקים, כי כל צדיק יש לו דרך מיוחד: בתורה, בתפלה, בצדקה או בשאר מדות ע"פ

שורשו באחד מעשרה ספירות ובאותו דרך הוא צדיק אבל ר' נחום — הוא צדיק בכל המדות, בכל הדרכים א).
אמנם כן, נפש גדולה ועשירה היה ר' נחום, הוא היה איש חי
ר ב פ ע ל י מ

ג.

הצטינותו במעשה הצדקה.

הצטינותו של רבי נחום במדת הצדקה היתה להפליא, נדיבות לבו היתה מקפת וכוללת, היא לא ידעה כל גבול. גם לאנשים שפלים ופחותים התיחס בחמלה ורחמים ואהב לעזרם ולסעדם, אופי מאד הוא מאמרו: כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. אסור פירושו אסור בזיקים שהאדם זקוק לרחם עליו ביותר. ובצדק אפוא היו חבריו הצדיקים מכנים אותו בשם „דער גיטער יוד“.

פעם אחת — מספרת האגדה — בא איש עני לפני ר' נחום וישפוך לפניו מר נפשו, כי יש לו בתולה שהגיעה כבר לפרקה ואין לו במה להשיאה. היו אז ביד ר' נחום חמשים אדומים ויתנם לידו גם את לבוש המשי נתן לו. העני הזה היה אוהב להשתכר ומכיון שבא לידו סכום כזה הלך לבית המוגה וישת וישכר. בראות מקורבי ר' נחום את זאת לקחו מידו מותר המעות והבגד ויביאום אל רבם ויספרו לו מעשי השכור והנוכל ההוא. אז התחיל ר' נחום לצעוק עליהם

א) ראה זהר [ר"מ פנחס רמ"ב ב'] ואי איתו ב"ג מכל מדות אילין יהיב ליה כתר כו' ולעיל (שמות כ"א ב') אר"י בעשרה דרגין אשתכליל משה דכתיב בכל ביתי נאמן הוא. ומבואר בזה עומק מאדו"ל [בכורות מ"ד] מרע"ה עשר אמות היה. רעיון זה של הכללת המדות חביב היה על מנ"י הקדושת לוי ושינן אותו כ"פ. ראה בספרו [פ' תבא]: בקדושה יכול להיות כל המדות ביחד באחדות הפשוט אמנם באיזה הדרך זוכה האדם לזה? כאשר הצדיקים מסתכלים על האין אז הם בטלים במציאות וכל אחד יכול לעבוד את הבורא בכל המדרגות שבכל הצדיקים [תצוה]. ועוד: האבות כל א' היה עובד את הבורא בבחינתו... ובאמת כ"ז הוא שייך כשארם עצמו מתעורר לעבודתו ית'. אבל כשמגיע לאדם התעוררות מלעיל אז יכול האדם לעבוד את הבורא בכל המדות כיון שמגיע אליו התעוררות מאת הבורא וזוהו כלל מכל המדות [ורושים לשבת נחמן]. הנה לזה מ"ש ב' לך ע"פ ברוך אברם אופן ב'.

בקול : — הנה שמעתי מכריון בעולם העליון : „נחום מטשרנוביל אוהו במדתן של הקב"ה „הטוב ומטיב לרעים ולטובים" ואתם רוצים לשלול ממנו דבר זה? מהרו והחזירו לאיש הבגד והמעות! ספור זה מזכיר מ"ש עליו בנו ר' מרדכי מטשרנוביל : למעלה בעולם העליון נחשב ר' נחום כין הבעל צדקות...

והחסידות מוסיפה לספר אודותיו : פעם בא לבית מוכסן אחד בשביל פדיון שבויים. המוכסן חקר את ר' נחום מי הוא השבוי שבשבילו הוא עמל ומכתת רגליו, כשהודיע לו ר' נחום לתומו שם השבוי התחיל הלז לצחוק ואמר : — רבי, בשביל שכור וריק כזה תטריחו עצמיכם כל כך? — אינו כדאי. ר' נחום שתק ולא ענה לו מאומה. רק לפני שכבו על משכבו, כאשר הקריא לפניו משמשו את שעורו הרגיל בעין יעקב שלח לקרא את המוכסן וצוה עליו לישב אצלו קצת ולשמוע השעור. ור' נחום התחיל ללמוד ולפרש אגדת „בר קמצא" שעמד בה : „קמצא ובר קמצא". קמצא הוא עשיר — סתם עשירים קמצנים, ובר קמצא הוא עני — סתם עניים פורנים. על ידם חריב ירושלים. דההוא גברא דרחמיה קמצא — את העשיר אהב, ובעל דבביה בר קמצא — את העני שנא. עכד סעודתא, אמר ליה לשמעיה זיל אייתי לי קמצא — את העשיר; אזל אייתי ליה הבר קמצא — את העני; אמר ליה : — מכדי ההוא גברא בעל דבבי הוא, מאי בעית הכא? קום פוק! אמר ליה : — הואיל ואתאי שבקן! יהיבנא לך דמיה מה דאזילנא ושתינא — העני בקש שלא יביישו וישלם בעד אכילתו ושתייתו; אמר ליה : לא! -- שנאתו להעני היתה גדולה כל כך עד שלא יכול לסבלו בביתו; אמר ליה : יהיבנא לך דמה פלגא סעודתא — בכדי להנצל מביוש, רצה העני לשלם חצי הסעודה; אמר ליה : לא! אמר ליה יהיבנא לך דמי כולא סעודתא — רגש הבושה היתה גדולה כל כך בלב העני, עד שהסכים למכור עצמו ולשלם דמי כל הסעודה; אמר ליה : לא! נקטיה בידיה, אפקיה. אמר העני הואיל והוי יתבי רבנן ולא מחו ביה, שמעמניה קא ניחא להו; איזיל, איכיל קורצא בי מלכא — אדבר דברי ואשפוך מר נפשי לפני מלכו של עולם; אמר ליה לקיסר, להשי"ת : מרדו בך יהודאי; אמר ליה הקב"ה : מי יוכיח? אמר ליה : שדר להו קרבנא — העני נקרא בלשון הזהר — קרבן, חזיה אי מקרבין ליה — אם מקבלים אותו בסבר-פנים יפות; בהדי דקאתי — כשבא העני לבית העשיר, שדא ביה מומא — התחיל כל אחד להראות בו מום אחר. בגיב שפתים — הוא מדבר הרבה, שקרן ובעל רבילות, ואמרי לה

בדוקין שבעין, אחרים אמרו שהוא ניכר מעיניו כשכור ונבל; דלדידן
הוי מומא — דברים שלגבי עניים נחשב מום וחסרון — ולעשירים
איננו נחשב למום כלל... א)

הדברים המכוכמים שיצאו מפי ר' נחום לא החטיאו את המטרא
ויחדרו עמוק, עמוק לבו של המוכסן כתוכחת מגולה.

יפה ומלבב הוא הספור שספר רבי ישראל מרוזין על אודות
רבי נחום, מספור זה נראה באופן בולט אפיו, רוחו וצדקתו של
רבי נחום.

רבי נחום מטשרנוביל — כך התחיל הצדיק מרוזין להרציא את
ספורו — היה נקרא „בעש"ט קטן". פעם נתפס בעלילה ויתנהו במאסר.
על ידי השתדלות ר' זאב מויטומיר הרשו לר' נחום ללכת על שעות
אחדות לדרוש בבית המדרש ולהתפלל. בחזירתו מבית המדרש לווהו
כמה אנשים עד בית הסהר. ויחר אפו של שר בית הסהר על הכבוד
שנותנים לר' נחום ויצו להכביד מאסרו ולא הרשהו עוד לצאת משם.
אז השתדל ר' זאב שירשו לו לבא בכל יום אצל ר' נחום על שתי
שעות. פעם נתראה אחד בתמונת „דייטש" ואמר לר' נחום: מחר יום
השוק, על כן ישתדל נא ר' זאב שירשו לר' נחום לצאת מהמאסר,
לשעה העירה לקבץ נדבות בשבילו. ור' זאב פעל גם זאת בתנאי
שישאר הוא במשכון במאסר עד שוב ר' נחום.

ר' נחום יצא העיר וקבץ ב' מאות ר"כ. צוה ר' זאב שלא היה
כדאי, הלא הוא הוציא סכום כזה על השתדלותו, השיב ר' נחום: אני
הבטחתי לאיש אחד לקבץ נדבה ולא יכולתי לקיים, כי נתנו אותי
במאסר. ונעשה רעש בשמם כי מעודי לא שניתי מדבורי ועכשיו לא
אקים מוצא שפתי? ולכן בא מלאך ונתראה בתמונת דייטש לפעול
שאקייב דבורי.

לאחר איזה ימים נראתה לפנייהם פתאום אשה מעוטפת מטפתת
משי. היא שאלה את ר' נחום בתמיה:

— זו תורה וזו שכרה?

ענה לה ר' נחום בניחותא?

א) געיר בזה שרעיון זה נאמר תחת השפעת תורת רבו הבעש"ט: הצדיק הגמור שאין
שום רע בקרבנו אינו רואה שום רע על שום אדם. אך מי שרואה שום רע, כמי
שמסתכל במראה אם פניו מלוכלכים רואה במראה כך ואם פניו נקיים אין רואה במראה
שום לכלוך [מאור עינים חוקת].

— זו תורה וזו שכרה.

על שאלתו של ר' זאב: מי האשה הזאת? ביאר לו: זאת היא שרה אמנו. ושאלה ממני: הלא עסקת תמיד בפדיון שבויים, האם זה שכרך להיותך אתה במאסר? והשבתי לה כי כן היא המדה, בשביל שאדע וארגיש גודל צער השבויים ואבין גודל המצוה של פדיונם וגדולת מתן שכרה א).

ד.

רבנותו ודרכי חייו.

כאשר נודע ונתפרסם שמו של ר' נחום בעולם, נתעוררה קוללת טשרנוביל, שהבינה אמנם את ערכו, לתת כתר הדבנות על ראשו בפאר וכבוד. החסידות מספרת: כאשר שמע רבי ברוך ממזיבוז מהכבוד הגדול שעשו לר' נחום, בשעה שנתקבל לרב ומגיד, אמר: אם לעובדי רצונו כך, לעושי רצונו עאכ"ו. הקב"ה רוצה שיהיה כבוד לצדיקים, והם בורחים מהכבוד ועוברים על רצונו ובכ"ז כך יש להם כבוד, לעושי רצונו ודאי ראוי להם כבוד יותר. —

אמנם למרות זאת לא הספיקה קהלה זו את פרנסתו בריחה. עוני ודוחקי יסורים, רדיפות ומצוקות היו מנת חלקו של ר' נחום כל ימי חייו. „אין חכם כבעל נסיון — כותב ר' נחום על עצמו — שכמה פעמים חיו לי יסורים גדולים...“ (ב) בפנקס החבורה משניות דקהלה ההיא נמצא רשום לזכרון עובדא מעציבה ומחפירה זו: „הרב המגיד, מו"ה מנחם נחום נתן ס' חסידים וכשיתן א' רז"כ — יחזירו לו ספר הנ"ל. בושה תכסה פנינו ודמינו תוסס בקרבנו בחשבנו איך התיחסו העדות העבריות הרוח לגדולי שכהנו בהם פאר ונתנו מהודם עליהם ואיך לא הבינו לדאוג לפרנסתם כראוי.

את סבת אי הצלחתו החמרית של ר' נחום יכולים אנו אמנם לתלות גם באופי תהלכותו והתנהגותו. כאשר באו אצלו עשיר ועני להתייעץ עמו ולקבל ברכת פיו, הקדים לדבר עם העני באריכות וכשנכנס אחריו העשיר קצר ר' נחום בדבריו, ואחרי שיתח מעטה ברך אותו ופטרו לשלום. וכשהושיט לו העשיר את „הפדיון“, לא רצה לקבלו אלא

אמר לו: לך למקום פלוני, ושם תחפש את עני פלוני ותתן לו כך וכך ואז תתמלא שאלתך ותשיג בקשתך. ולפניו היה תמיד רשימה של עניים, שצריכים לשלם חובות ולהשיא בנותיהם וכדומה.

על שאלת מקורביו: מדוע לא יתנהג כרבינו הקדוש שאמרו עליו: „רבי מכבד עשירים?“ השיב הוא: ומדוע לא אתנהג בדרכי הבויה״ת, שכתוב בו „אני אשכון את דכא ושפל רוח“, כי הוא יעמוד לימין אביון. ויש שהיה עונה להם: אני מבין היטב זה שזקף רבי אצבעותיו ואמר שלא נהנה מהעולם הזה אפילו באצבע קטנה. ובוזה אני חפץ להיות דומה לו. ויפה אמר הרמב״ם: גט העולם הזה, קדושין לעולם הבא!

וכאשר שאלוהו: והלא אין הקב״ה משרה שכינתו אלא על חכם, גבור ועשיר? שחק ואמר בחבה: ילדים, ילדים! וכי אפשר שהקב״ה יתלה השראת שכינתו בדבר שאינו בנפש האדם כי אם מחוצה לו? וקרא לפניהם המשנה: איזהו חכם... איזהו גבור... ואיזהו עשיר?—השמח בחלקו.

וההגדה החסידות מוסיפה לספר אודותיו, כי יש שרצו מוקירו לקיים בו „גדלוהו משל אחיו“, להרחיב דעתו בדירה נאה וכלים נאים ולכבדו במלבושים מהודרים, אבל הוא בצדקתו השיב פניהם ויסרב מלקבל, בהשיבו להם בקצרה: „אתם רוצים לעשות אותי לא חסיד“, או: „אל תטו אותי מן הדרך!“ כששאלו ממנו לבאר כונת דבריו, שרבים תלו בהם כונות ובאורים שונים, השיב להם הוא: אל תעטיפו כדברי רזים וסודות, כי דברים פשוטים אמרתי לכם ושתי דברותי עולות בקנה ושרשן במאמרי התלמוד אלה: „האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות“. ומה שנו חכמים באבות?— „כך דרכה של תורה פת במלח תאכל... וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל“.

הנהגה זו השפיעה לרעה על מצבו של ר' נחום וגרמה לו שיחיה חיי מחסור ועוני. ההמון אוהב את הברק המקסים ואת ההוד החיצוני וכל מה שהאדם משים לבו ודואג לסבב את עצמו ביופי והוד מבחוץ, יותר הוא גדול ומרומם בעיני הבריות, ר' יוחנן קרי למאני מכבודתא...!

כנראה פחד ר' נחום מגסיון העושר והתיירא מההשתקעות בחפצי עולם הזה, שלא תמשך אחריהם הנפש יותר מדאי ותתגשם. מספרים עליו, כי באחד מימי החול שמע שמבשלים דגים בבית ר' מרדכי בנו, לבש ר' נחום בגדי שבת וכיבץ של שבת על ראשו ונכנס לבית בנו

ואמר: שבת טוב לך בני! הגם בחול תאכל דגים כמו בשבת? וכשנודע לו כי בעל נכדתו, ר' שלום אבי הריזינר, מתנהג בדרך שרים ורוזנים ומתלבש מלבושים יפים ומהודרים בא אליו ואמר לו: בני! אתה הולך בדרך מסוכן, אשר לא ידעוהו אבותיך; אתה הולך על חודה של חרב. שגיאה אחת יכולה להמיט עליך שואה חלילה.

ה.

סבל זקנותו וחליו.

קבל רבי נחום את יסורי העוני באהבה, הסתפק במעט ושמח בחלקו. אבל באחרית ימיו, לעת זקנותו נוספו לו יסורי הגוף. הוא נחלה ושכב זמן רב על ערש דוי. נכדו, ר' יצחק מסקווירא סיפר, כי בהמה רצה בין רגליו והוא נתקל בה, נפל ולקה. בשכבו בחוליו נתרבו הוצאותיו ולעומת זה נתמעטה הכנסתו והיה לבעל-חוב גדול. החובות הציקו את רוחו, רעיון „פריעת בעל-חוב — מצוה“ מררה את לבו ויחפוץ, שלא יפטר מן העולם בעל-חוב מנושים שונים. אז, הוכרח לבקש עזרה וסעד ממוקירי החסידות ושלה שליח מיוחד לרייסיין, ששם היו רוב אנשי חסידי חב"ד. מענין מאד המכתב שכתב רבי שניאור זלמן, הרב מליאדי לטובתו:

„תשפך נפשי בשאלתי ובקשתי השטוחה והפרושה לעורר רוח טהרה ונדיבה להתנדב לבם הטהור למצוה רבה ועצומה, להיות מתומכי אורייתא קדישא, להאי גברא בוצינא קדישא חסידא ופרישא, רכב ישראל ופרשיו, איש אלקי, קדוש יאמר לו כק"ש מוהרמ"ג במוהרצ"ה שי... אשר נגעה בו יד ד' זה כמה עדן ועדנין והיתה ההוצאה מרובה לאלפים, וגם עתה עוד סובל ביסורין של אהבה...“

מהמכתב הלזה נכיר גודל ערכו של ר' נחום בעיני מייסד ה„חב"ד“. חסידי חב"ד מספרים, כי קודם ר"ה תקנ"ב, קבץ הרב את תלמידיו הגדולים ואמר להם שיש עליו קטרוג על שמגלה דברי תורה והוא מתירא שלא יגזר עליו ח"ו שיסתלק. בתו שמעה זאת דרך הבותל וכשיצאו התלמידים נכנסה היא ואמרה: — אבי! אהיה אני חלוף תחתך! וישלח ה„רב“ פ"נ לרבי נחום מטשרנוביל וצוה לשליחו שישתדל למוסרו לר' נחום בערב ר"ה קודם שיקבל פדיונות. בדרך גודמנו עכובים להשליח ובער"ה בבוקר היה עדיין רחוק מטשרנוביל. ור' נחום לא

רצה לקבל שום פדיון מהחסידים באמרו שאינו יכול לקבל עכשיו. לסוף בא השליח ור' נחום פתח לו הדלת וקבל הפ"נ מהשליח. בליל ר"ה האריך ר"נ בתפלתו מאד, עד שנחלש כחו ולא יכול לילך לביתו, ושמכוהו אנשי שלומו ושמעו שמדבר לעצמו ואמר: „יהיה חלוף“... ובשנה ההוא מתה בתו של הרב מליאדי...א.

אחר פטירת ר' נחום גסע הרב לנחם את ר' מרדכי בנו.

ו.

תלמידיו

אם כי ההמון הפשוט לא הבין להעריך גודל ערך קדושתו של רבי נחום כראוי ולא נמשכו אחריו באלפיהם ורבבותיהם, אבל המעולים שבחסידים, המבקשים קרבת אלהים ודעת דרכיו יחפצו, הם כתתו ורגליהם ממקומות רחוקים ובאו אליו לבקש תורה מפיהו ולהנות ממנו עצה ותושיה. נכדו, רבי ישראל המגיד מבוהפולי ספר עליו כי היו נוסעים אליו חסידים גמורים בני עליה והיו מועטים. פעם באו לפניו בתחנונים ובבכיה ודברו כל לבם לפניו: איך שנפלו למטה מאד בחשכות ומרה-שחורה ואינם יכולים להרים ראש בתורה ותפלה ועבודת השי"ת, לכן נשבר לבם עד שנעשו חולים ממש וכמה מהם נפלו על ערש דוי. וכאשר ראה ר' נחום כשרון לבבם, איך שהם נופצים קרבת אלהים-חיים באמת, היה מנחם אותם ואמר להם: בני חביבי! לא יהיה לכם שום עגמת-נפש מזה, — זה הוא בחינת דורמיטא (שינה), כי כל מה שיש בעולם יש באדם... — החפץ באמת להתקרב להשי"ת מוכרח להיות אצלו תחלה הסתלקות המוחין והחיות, שעל ידיה יזכה לתוספות בהירות נר"נ שלו. והירידה הוא צורך עליה, כמו שבאדה"ר כתוב ויפלו אלהים תרדמה על האדם וישן, ומוה נעשה אדם השלם. וכן היה בכלל בריאת העולם: בתחלה, והארץ היתה תהו ובהו ואח"כ ויאמר א' יהי אור. וז"ש ויתרון האור מן החושך. והחסידים בשמעם זאת נתמלאו שמחה רבה ואמרו שהחיה אותם ורוח חיים נתחדש בקרבם.

רבי ישראל מווילדניק, שהיה תלמיד בנו ר' מרדכי, מספר עליו, אשר באו אליו אנשים המקושרים אליו מהאמלה, שהלכו אליו ורגליהם

וקרא עליהם המקרא : מה יפו פעמיך בנעלים א).
 ופעם היו נוסעים אליו מיעת חסידים על שבת-קודש, נזדמנו
 להם עכובים בנסיעותם והוכרחו לשובות בדרך, והיה להם בש"ק געגועים
 גדולים ותשוקה עצומה לרבים. כשבאו אח"כ לרבים וסיפרו לו מזה,
 אמר להם ר' נחום : גם אני היתה תשוקתי אליכם ב).
 נכדו ר' יעקב ישראל מטשרקאס סיפר : אצל זקני ר' נחום
 ישבו בכותל שלמעלה תלמידים מלובשים בגדי לבן. רבים מהחסידים
 שלו היו אנשים גדולים, שנים מהם הכרתי. שניהם היה שמם ר'
 ירמיה. לאחד היו קוראים ר' ירמיה הגדול והשני נקרא ר' ירמיה
 הקטן. פעם הלך ר' נחום אצל ר' ירמיה הגדול, שהיה עומד בתפלה
 והגיע אל "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם", ולקח התפלין מעל
 ראשו. לאחר השמונה-עשרה אמר לאנשיו : אל יפלא בעיניכם מה שהפסקתי
 באמצע ק"ש ולקחתי התפלין מראשו, כי לולא זאת היה נשרף מרוב
 התלהבותו. כאלה — כך סיים ר' יעקב ישראל — היו הרבה אצל זקני,
 אבל אלו השנים הכרתי וידעתי אותם.

ספורים

קדוש הוא ר' נחום בעיני החסידים ודור לדור יספרו אודותיו
 דברים נכבדים ונפלאים, אנחנו נביא אחדים מהם.

תפלה

— מדוע מרעישים כל כך בשמים מתפלת מנחה שלכם ? — שאל
 פעם הבעש"ט את ר' נחום.

— נסעתי עם עגלון נכרי — התחיל ר' נחום לספר. — הקור היה
 גדול מאד והנכרי נתקרב ומת על העגלה. אז לקחתי הרסן בידי ונסעתי
 לבדי. בעברי דרך כפר אחד ראו נכרים שעמדו אצל בית המזיגה את
 הנכרי מת בעגלה. חשבו הערלים כי בודאי אני הרגתי את חברם ודגו
 אותי למיתה, בקשתי מהם שטרם ימיתו אותי ירשו לי להתפלל מנחה.
 כמובן, התפללתי מעומק הלב ובשביון-רוח, ועזר השי"ת שהנכרי קם

א) שארית ישראל לקוטים יספר מהתקשרות. ב) ארזת החיים פי' קטא מפא

בעצמו מהעגלה, וסיפר להערלים איך שנתקרב מאד בדרך, עד שהגיעה נפשו למות וידי לא היתה בו ואינני אשם במיתתו. וכשסיים לספר, נפל לארץ מת. על פי דבריו של הנכרי עצמו שחררו אותי בני בריתו מהעונש ששמו עלי ופטרוני לשלום. — וזה הוא סבת הרעש שראיתם בשמים.

אוהב מצות.

רב גדול אחד סיפר: פעם בערב סוכות סמוך ללילה באתי לעיר טשרנוביל, ולא היה לי עוד זמן לקבל שלום והייתי אוכל בסוכה באכסניא. וקודם עלות השחר באתי לבית ר' נחום ומצאתיו עומד מחבק ומנשק האתרוג ומצפה בכליון עינים על אור היום שיוכל לברך עליו. והשגתי אז בחינת האהבה שלו להמצוה כדמיון מי שהיה לו בן יחיד שהלך למרחקים ואח"כ בא אצלו. כך לא היה יכול ר' נחום להתאפק ולקח את האתרוג פעם ביד זה ופעם ביד זה בתשוקה ודבקות וכלות הנפש ממש לקיים מצות בוראו (שו"ת פנות הבית מידי"נ ש"ב הגאון רצ"י מיכלזון נ"י צד 77).

חשבון הנפש—התקשרות.

בעיר לאיעוו היו חסידים מקורבים לרבי נחום. פעם ישבו יחדיו בסעודת מלוה-מלכה ועסקו בעניני חשבון הנפש. נדמה בעיניהם, כי הרבו מאד לפשוט ופחד גדול נפל עליהם. רק בזאת התגחמו כי זכו להתקשר לצדיק אמת כר' נחום ויטכימו ביניהם ללכת מיד טשרנוביל. ואז ישב גם ר' נחום בביתו ועשה לו גם הוא חשבון הנפש ומצא עצמו כמותם, כולו חייב, ורק בזאת התנחם ומצא תרופה, בזה שהתקשרו אליו החסידים השלמים מעיר לאיעוו ועל ידם יהיה לו טובה ותקון.

הלכה בר' נחום.

את המאמר התלמודי „יום הכפורים מכפר אף על שאינם שבים“, היה ר' נחום רגיל לבאר, שיה"כ מכפר אפילו על אותם העבירות שאין מועיל עליהם תשובה. ואמר זה בדרך פסק, שהוא פוסק כן. ועל זה

אמר בנו ר' מרדכי: בשמים הכריזו: הלכה כרבי נחום! (א)

עונש עלבון הצדיק

איש אחד הציק לרבי נחום ועשה לו רעות. כשנעשה הלז יורד ומצבו התמוטט הבין זה בתור עונש על חטאו נגד ר' נחום והלך לפייסו. אבל ר' נחום השיב לו: כשם שאתה מפייסני כך אני מוחל לך. ואם תפייסני באמת, אמחול לך ג"כ באמת. כך היה כמה פעמים עד שלבסוף מחל לו בלב שלם והתחיל להתפלל בעדו. אבל כמה שהרבה ר' נחום להתפלל עליו במדה זו נתגברו עליו היסורין ורבו מצוקותיו. על השתוממות אנשי שלומו בדבר החדה הנפלאה הלזו באר ר' נחום להם כך: זה שמחלתי לו באמת גרם לו כך, כי כשהצדיק מוחל על עלבונו או הקב"ה מתחיל לתבוע עלבונו, וזה מצינו בתורה: והאיש משה ענו מאד... ולא הרגיש ולא הקפיד על בזיונו, ע"כ תבע השי"ת עלבונו מיד מרים שדברה עליו...

הנשמה הגדולה — המלוכה

פעם בא ר' נחום לר' פנחס ובקש ממנו, כאשר שמע מהמגיד, כי נשמה גדולה עתידה עכשיו לצאת ממנו, על כן יברכהו הוא, שהנשמה הגדולה הלזו, תצא מחלציו. אמר לו ר' פנחס: אם כן אפוא צריכין אנחנו ללכת שנינו למקוה, כשעלה ר' פנחס מן המקוה אמר לר' נחום, שיטבול הוא בה. לאחר שטבל הבטיח לו שיזכה בהנשמה הגדולה. חזר ר' נחום ובקש ממנו להבטיח לו בחינת מלוכה לזרעו אחריו. אמר ר' פנחס שצריכים שוב טבילה. לאחר טבילה שניה הבטיח לו גם את זה. ובשנה זו נולד לו ר' מרדכי בנו.

טהר עינים מראות ברע

בלילי שבת היה דולק בביתו נר גדול בכדי שיוכל ללמוד אחר חצות הלילה. פעם הלך לחוץ, ובתוך כך נכבה הנר והדליקה נכרה, כשחזר לביתו היה ממשש כהולך באפלה וחוכה ראשו. שאל לבני הבית:

מדוע חושך בבית? מי זה כבה את הנר? אמרו לו: הנר דולק גם עתה ואורה בבית. אמר: אפשר נעבדה בו עברה ולכן איני רואה את אורו ואינו מאיר לי.

האורח

דרשן אחד בא לעיר אחת ונתאכסן בבית עשיר ת"ח אחד. בתוך כך בא ר' נחום. העשיר, שהיה ממקיירי ואנשי שלומו של ר' נחום, עשה הכנות רבות וטרח הרבה בשביל כבוד הצדיק. הדרשן חרה לו על הכבוד והרעש שמרעישים בשביל ר' נחום. בתוך הסעודה, התחיל לדבר דברים בוטים נגד ר' נחום. אמר לו: איתא, אורח טוב אומר, כל מה שטרח בעה"ב לא טרח אלא בשבילי. אני איני מרבה טרחות על הבעה"ב והגני אורח טוב וכבודו מעמים טרחות רבות. השיב לו רבי נחום: אין אתה מבין פירוש הגמרא. אני אבאר לך הכונה: האדם בשעה שנברא נבראו מזונותיו עמו ואינו צריך לטרחו וטרדה בשביל פרנסתו. ורק כשחוטא ומקלקל מעשיו נקלקל פרנסתו וצריך טרחה רבה בשביל השגת מזונותיו ומזונות בני-ביתו ואורחיו הסמוכים על שלחנו. אבל יש שהאורח הוא חוטא ואז הבעה"ב צריך לטרוח ולעמול הרבה עד שישגי בשביל לזון אותו. וז"ש שהאורח הטוב תולה את החטא בעצמו, ואומר שטרחת הבעה"ב ועמלו בפרנסה הוא בשבילו הוא, והוא נותן לבו לפשפש במעשיו ולתקנם. לא כן אורח רע גבה לב, תולה החסרון בבעה"ב ולא בעצמו...

סגוף

כשבא ר' נחום לסדילקוב על חתונת נכדו ר' אריה לייב עם נכדת חמדגל, שלח חמדגל לר' נחום שיסור שקו מעליו בעת החתונה.

הדרשה

רבי נחום היה רגיל לדרוש ברבים עוד בחיי המגיד ממזריטש. באו והלשינו להמגיד, כי הוא לוקח עטרה לעצמו וממשיך לב ההמון אחריו. ברית כרותה ללשון הרע שהתקבל וכן נכנס בלב המגיד איזה טיגא ותרעומות עליו. בשעה זו עמד ר' נחום ודרש באיזה עיר, אבל

נתבלבל באמצע ולא יכול לגמור. ר' נחום הבן, כי דברים בגו ומיהר
ליסע להמגיד. אמר לו המגיד: שמעתי, כי אתה דורש יפה ברבים. השיב
לו ר' נחום כלום אני דורש רק מה ששמעתי מהבעש"ט ומכבודכם ואני
רק מרחיב הדברים. פתח המגיד קרסי מעילו ונשב בפיו על לבו ואמר
לו: לך הלאה בדרכך ודרוש, לך נאה לדרוש!

שמחת-מצוה

אדם בא וכיבד את ר' נחום בסנדקאות אצל בנו. אמר לו ר'
נחום, שילך אך בתנאי שיעשה סעודה. השיב האיש כי אין ידו משגת,
כי עני הוא. נתן ר' נחום מכיסו לעשות סעודה. בעת הסעודה אמר ר'
נחום הנני להסביר לכם מדוע חרדתי כל החרדה הזאת והקפדתי
לעשות סעודה: שם השטן המתנגד לכל דבר טוב הוא סמאל, ר"ת:
'סעודת מצוה' אין 'לעשות', 'סעודת מסכת' אין 'לעשות', 'סעודת מילה'
'אין' 'לעשות' והנה בדבר סעודת מסכת כבר פעל לבטלה. עכשיו רוצה
לבטל גם סעודת מצוה וסעודת מילה, אבל בדבר הזה אנקר את עיניו
ולא אניחנו לפעול זאת. במעמד זה היה גם תלמידו ר' אברהם דוב
מאוורטש ואמר הוא אחר זה, כי בזה נצח מיכאל את סמאל נצחון גדול.
כי השטן התפאר שמצליח מאד בעתים הללו ורבים שומעים לפיתויו
ועוברים על מצות התורה. השיב מיכאל: אתה מרמה את עצמך, בני
ישראל עושים אמנם על ידי הסתך כמה עברות, אבל כל זה יעשו שלא
ברצונם. המופת לזה: השמעת או ראית אדם שאחר שעשה עבירה
יקבץ חבריו ויעשה סעודה לשמוח בחטאו? זאת לא היתה מעולם. ואם
יהודי מקיים מצוה, מל את בנו או מסיים מסכת הוא שמח עם אוהביו
על מעשהו זה, וזה עד שרק את המצוה הם עושים בלב שלם ובנפש חפצה.

השוחט.

רבי דוד מטאלני סיפר: מקובלני מאבי ואבי מוקיני ר' נחום,
וזקיני מאבותיו הקדושים איש מפי איש עד אליהו ז"ל: כל שוחט
ירא-שמים, אשר רבים סומכים עליו, המלאך מיכאל בעצמו עוזר לו
ומסייעו להעמיד סכיניו שיהיה חד וחלק וכשר לשחוט בו, בזכותא דרבים.
אחר זה סיפר: פעם נסע זקיני ר' נחום לפדיון שבויים כדרכו,
בהגיעו לשער כמר אחד בבוקר פגע ביהודי אחד. שאלו: היכן דירת

השוחט? האיש הזה היה בעצמו השו"ב, אך מחמת שהיה לבוש או מלבושים גרועים התבייש בפניו, שהכיר בו כי אדם נכבד הוא, והראה לו ליסע דרך ארוכה והוא הלך מהרה בדרך קצרה כדי שיגיע קודם ויחליף מלבושיו. קודם התפלה קרא ר' נחום את השו"ב ופייסו ואמר לו: דרכי לראות בכל מקום בואי סכיניו של השו"ב, על כן אבקשך, שאחר התפלה תראני גם אתה. ר' נחום עמד להתפלל והשו"ב יצא לקחת את סכיניו, ובדקו ומצאו יפה. אבל, אמר בלבו, להראותו לאחר יותר טוב לתקנו עוד מעט ולהשחיתו שיהיה יפה יותר. ויקח את המשחות להחליק הסכין. אך בינתיים נתחרט ומחשבה חדשה נצנצה בלבו: אם למשל, יבא מי לשחוט בודאי הייתי שוחט בסכין זה, היתכן שכלפי שמיא כשר הסכין ולפני בשר ודם צריך לתקנו וליפותו? איני רוצה לעשות כך, אלא אראהו הסכין כמות שהוא. לאחר התפלה כשהניח השו"ב הסכין לפני ר' נחום לבדקו אמר לו ר' נחום: אם לפני הקב"ה הסכין שלך טוב וכשר — לפני לא כל שכן! קחהו וטחט בו ואינני צריך לבדקו עוד.

צופה נסתרות.

פעם נודמן לק"ק אווריטש ונסאכסן בבית הרה"ק ר' נטע. ור' נטע לא היה בביתו. שחטו בשבילו עוף אחד. וכשהביאו על השלחן, בראייתו הזכה הרגיש מחשבת השוחט כמו שהיא, ואמר שבהעוף הזה נראה איש חיל מרוכבי הסוסים. קראו להשוחט והודה שבצט ששחט עמד לפניו האיש הנ"ל שהיה שלטון והיה מורא על השוחט מאיש ההוא והרהר רק בדבר האיש ההוא [שארית ישראל דרוש ו' מ"א].

הגזלנים.

חסידיו ר' נחום נסעו פעם בדרך. בלילה חצו ביער. בינתיים ראו גר מאיר באיזה בית וישמחו מאד ויקרבו אל הבית. כשנכנסו לתוך הבית נהפכה שמחתם לתונה, כי ראו לפניהם גזלנים ורומחים וחרבותיהם בידיהם. המה רצו לברוח והגזלנים צעקו עליהם מי שיברח דמו בראשו בכך נשארו בע"כ עומדים על מקומם. ראש הגזלנים פנה אליהם בשאלה: מאין אתם? — מטשרנוביל אנחנו! — השיבו. אמר להם הראש ההוא: אל תפחדו, אנכי מכיר את רבכם זה חמש שנים. הבה אספר לכם מה שקרה: שני אנשים מחסידי ויזבס נסעו דרך פה ורצינו להרגם ולגזול

ממונם, מתאום ראיתי איש עומד לנגדי ומראהו כמלאך ואמר לי: אל תנוח ירך לרעה על אנשי אלה ולא תעש להם מאומה כי מות תמות. אני רציתי להכותו בחרבי, אבל הרגשתי כי כחי נוטל ממנו והוא אמר לי: עשה מה שתוכל! אבל לא יכולתי לנענע בידי ולעשות מאומה. אז התחננתי לפניו, כי ימחול לי וישיב לי כחי כבראשונה. אבל הוא עשה עמי תנאי שאשבע לו, שלא לעשות רעה לשום אדם שיזכור שמו וזכרו. ובכן, לא אעשה גם לכם מאומה, אחר שזכרתם שם רבכם ולכו לשלום. כשבאו לבית רבם קדמם בשלום ואמר להם: — גו, לא עשו לכם הגוילים מאומה?

המפרש.

הבעש"ט היה פעם בעיר אחת, אמר תורה וסיים: כאשר יבא אחד ויאמר פירוש הדברים יהיה נקרא „בעש"ט קטן". במעמד זה היה הרב דמתא, שהיה גם הוא מן התלמידים, ונכנסו הדברים ללבו ושנן היטב התורה הסתומה. עברו כמה שנים ולא בא אדם כזה, אז מסר הרב הדברים לבנו שמילא מקומו. שוב עברו כמה שנים ובא ר' נחום מטשרנוביל לעיר זו ואמר התורה ההיא ופירשה. גתרגש הרב ואמר: עכשיו נתחדש לכם שם „בעש"ט קטן“.

הרוכל.

פעם פתח ודרש: הלא אני כמין רוכל ואבקת-רוכל לי, יש בידי מחטין ומיני בשמים לרוב. מי שצריך מיני בשמים ישיג אצלי ולמי שצריך מחטין יש בידי לעוקצו. גם יכול אני להיות-מרפא-חולים ופוקד עקרות, ולהשיב נפשות, ולעורר מלחמות ולעקור מלכיות, ולהרבות שובע בעולם ולהשבית מלחמות, ולחדש בעולם שמחת אהבת זיווג, ולגדל צמחים ולהמשיך מיני ברכה, ולבטל גזירה, ולהכניס חכמה ולדרוש כמעין המתגבר.

בכיה.

פעם נזדמנו ר' נחום עם ר' ברוך ממזיבון לעיר אחת. ויהיו שניהם באכסניא אחת. אך התפללו במקומות מיוחדים. בסעודת-שחרית

דשבת כשבא ר' ברוך לסעוד, לא חזר עדיין ר' נחום כי האריך בתפלתו. המתין עליו ר' ברוך להיותו זקן ממנו. אבל לפי שארך זמן מה ור' נחום עוד לא בא ישב ר' ברוך לסעוד. כשבא ר' נחום באמצע הסעודה אמר ר' ברוך אליו בבדיחותא: כבודו הוא „זקן מעכב את האכילה“. השיב ר' נחום בקצת רוגז: אכלו ואין אתם צריכים להמתין. הדבורים האלה כמובן קררו את הידידות שביניהם משך זמן שבתם אצל השלחן. לאחר הסעודה הלכו לנח. חדרו של ר' נחום היה לפניו מחדרו של ר' ברוך. כשהקדים ר' נחום לקום, היה מוכרח לצאת דרך חדרו של ר' ברוך, מצאו שוכב עדיין והוא גונח ובוכה. שאלו: למה אתם בוכים? השיב: זקיני הבעש"ט בא אלי עתה ואמר לי: לך ופיס את ר' נחום שפגעת בכבודו, כי חשוב גדול הוא בשמים ומקפידים שם על כבודו. בכיתי למה אצטרך לילך ולפיס איש שהוא גם-כן בשר-ודם. ועתה שבאתם לחדרי שמח אני שאיני צריך ללכת והנני מבקש אתכם למחול לי. מחל לו ר' נחום והידידות נתחדשה ביניהם ביתר שאת.

הברכה.

ר' נחום גידל בביתו יתום מקרוביו ועשה עמו שדוך עם המגיד ממזריטש שגידל יתומה בתוך ביתו. פעם דברו מקביעות זמן-החתונה. אמר ר' נחום שהוא מרוצה לכל עת וזמן. השיב המגיד: הן אני לוקח את הניגלהחזיקם על שלחני, על כן לא אוותר על הנדן שהרייח כבודו. על פי פירות המגיד הוכרח ר' נחום ליסע בין אנשי שלומי לקבץ על נדוניא והוצאות החתונה. אבל הרבה מפריעים ומכשולות זדמנו לו בדרך. וכשכבר היה בידו סכום מה הגיע לעירה שלא היה בה מקוה, נתן כל המצות לעשת מקוה. כשחזר ר' נחום להמגיד ביריד ריקניות, שאלו המגיד על הנדוניא, השיב ר' נחום שנדוניא להזיג תהיה הצוה שעשה בממון ההוא. אבל המגיד לא רצה לוותר ויהי נחום מוכרח ליסע שנית: בדרכו זה הצליח אמנם ואסף על הנדוניא ועל הוצאות ועוד נשארו לו ארבעים ר"כ. ויבא ר' נחום לבית המגיד וסילק הנדן והגביל זמן החתונה. כשיצא, שמע שהמגיד אמר להרבנית: המחיתן סילק כהבטחתו ואנחנו על-כל-פנים צריכים ליתן דורן-דרשה יפה, על כן עצתי שתתן את כנורת-הכסף של שבת ותדליק מעתה בכנורת-ברזל, ותבך הרבנית, כי זה כמה שנים שמדלקת נרות שבת במנורה זו ועתה לא תוכל לכבד השבת כראוי. חזר ר' נחום לבית המגיד והניח לפניו

הסכום ארבעים ר"כ, שבעד זה יקנו דורן-דרשה להזוג. המגיד שמח מאד ונהנה הרבה מזה ואמר שצריך לשלם להמחותן בעד הדורן-דרשה, וברכו שיוכה להפקד בזרע של קיימא. בשנה זו נולד לו ר' מרדכי בנא, שהאיר תבל בקדושתו וצדקתו.

תורתו.

כל אדם — אמר פעם ר' נחום — מחויב להתפלל על ביאת משיח עד כלות הנפש. וכאשר ראה, כי השומעים תמהו על זה, אמר להם: אולי יקשה לכם ורחוק מדעתיכם להשיג זה, הלא כן אמרו רז"ל (פ"י דיבמות): אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וזהו כלות הנפש א.

ואם ההשתוקקות לביאת משיח עצומה כל כך, הלא תהמה הנפש ותכסוף לעשות מה לקרב ולמהר יום בואו. „אימת אתי מר“? — שאל מייסד החסידות למשיח, השיב לו הלז: „אי אפשר לגלות; כי אם בזאת תדע בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפיצו מעינותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת“ ב. וותלמידיו מצאו לזה רמז בתורה: „ובני ישראל יוצאים ביד רמה“, תרגום אונקלוס: בריש גלי, בריש ר"ת רבי ישראל בע"ש, היינו כשיתגלה תורתו יצאו מן הגלות ג. רבי נחום בתור אחד מתלמידי הבעש"ט ראה גם הוא בהפצת מעינות תורת הבעש"ט — סבה להתקרבות הגאולה. על-כן עסק כל ימי חייו בכל כחו ללמד לרבים תורת רבו. וכאשר נפל לחולי ולא יכול עוד לעמוד במקהלות, לישא מדברותיו הטהורות, אשר יסודתם בקדש חשב זאת למעשה-שטן החפץ לדחות את הקץ, השטן תלה לי מסגור על פי שלא אגלה את הקץ — אמר אז ברוח פיוטי. הוא הרגיש כי ברוח פיו ובאמרו דברים בשם אמרם — הבעש"ט — יוכל להביא גאולה לעולם ולקרב את הקץ. לזאת נענה אז לבקשת תלמידיו, שומעי לקחו, להדפיס דרשותיו. באהבה ושמחה מסר את ספרו לתלמידו „שידפיסם בדפוס נאה ומהודר אשר הוקם בסלאוויטא וזכות הרבים יהיה תלוי בו“. אם השטן מונע אותו מלזכות את הרבים בדברי הבעש"ט בדרשות שבפה, על-כל-פנים יזכו בתורה שבכתב, ספרו, אשר מראשו עד סופו חודר בו שיטת הבעש"ט. אבל

א) שפתי צדיקים ואתחנן. ב) מכתב הבעש"ט לגיסו ר"ג מקוטוב נדפס בסוף פ

סדרת יוסף. ג) דגל מח"א בשלח.

גם האושר הרוחני הזה — לראות את ספרו נגמר בדפוס, לא ניתן לו. וספרו הופיע, לשמחת לב החסידים, אחרי מותו. ועשה רושם גדול בעולם החסידות. מנהיגי החסידות ראו בו חזק לרעיונם הקדוש ומשאת נפשם ואמצעי טוב ומועיל להמשיך לב בני-אדם לעבודת השי"ת. מכל דבריו — כותב רבי לוייצחק מברדיצוב בהסכמתו לספר זה — דברי א' חיים לעורר את רוח בני-אדם העולה למעלה, להלהיב לבם לעבודת הבורא ב"ה". אמרותיו טהורות — כותב ר' יעקב שמשון משפוטסקה — כסף צרוף לצרף את לבם של עמנו בני-ישראל, להדריכם בדרך טובה, לקרבם לאביהם שבשמים.

חן מיוחד מתוח על ספרו של ר' נחום. הוא אוהב להרחיב ולפתח כל דבר ודבר. הוא אינו דורש גימטריאות ר"ת וס"ת, כי אם מתבונן וחודר לתוך עומקיו של הבתובים ומאמרי חז"ל. סגנונו של ר' נחום קל ונעים, נוח להשמע ומושך את הלב, כמעט כל רעיונות החסידות הבעשטני"ת הכניס בספרו, עם תוספות חדושי ורחבותיו והקריאה בו מעוררת את המחשבה ומביאה לידי התבוננות. די רק לקרות בספר "מאור עינים" וכבר יהיה לך מושג נאמן מכל רעיונות החסידות ומחשבותיה הגדולות על האלהים, העולם והאדם.

הגאון המקובל ר' יצחק אייזיק מקומרנה כותב: "ספר מאור עינים לא יזוז מעיניך וכל דבריו רמים וקדושים". [נתיב מצותיך שביל התורה סי' ל"ב]. "כשם שבזמנים הראשונים היה לימוד הזהר מסוגל לנשמה, כך לימוד ספר מאור עינים בדורות הללו מסוגל לנשמה" — כך אמר אחד מגדולי החסידות, ר' יצחק מסקווירא.

הספר מאור עינים נכתב על ידי תלמידיו, שומעי לקחו של ר' נחום. לבקשתם והפצרתם של תלמידיו הרשה ר' נחום לתלמידו ר' אליהו במר"ה זאב כ"ץ להדפיסו בסלוביטא. אבל גם לדבר הזה, כאמור, לא היה לו לר' נחום "מזל". הוא נפטר קודם גמר הדפסתו, ביום י"א מרחשון שנת תקנ"ח, בעיר רבנותו.

ועוד ספר אחד נשאר לנו ממנו לברכה, והוא ספר "ישמח לב" על אגדות הש"ס. סגנונו ואפני דרשותיו שם הם כסגנון הספר מאור עינים. נראים הדברים שידי סופר אחד כוננו את שני הספרים האלה. בספריו אלה לא יצר ר' נחום שיטה חדשה, לא גילה אופקי מחשבה חדשה ולא הגה דעות חדשות. הוא רק הביע וביטא בסגנון המיוחד לו את תורתו של יוצר החסידות, ר' ישראל בעש"ט ואת מחשבותיו של יורשו הרוחני ר' דוב ממיזריטץ.

ואת התורה הנשגבה הלזו נביא אנחנו פה בסדר יפה ונעים, להאיר עיני המשתוקקים לתורת הקדושה והאמת, הטוהר והאצילות.

דעת אלהים.

עיקר העבודה האלהית היא הדעת, כמ"ש דע את א' אביך ועבדהו א'. השי"ת הוא סתים וגליא. נגלה מצד פעולותיו, דהיינו הנסים ונפלאות שעשה ושעושה עמנו בכל עת ובכל רגע; ונסתר מצד מהותו ב'. סוד גלות מצרים, כי הדעת היה בגלות שלא ידעו כלל מהבורא ב"ה ומתורתו. ואחר יציאת מצרים, אף שיש גלות, מ"מ אין הדעת בגלות, כי אם לתועים גמורים הכופרים במציאות האלהים, אבל לרוב העולם אין בגלות רק המדות. כי הכל יודעים מציאות האל ית"ש ויש להם דעת כל אחד לפי בחינתו ג'.

דרך משל: מלך בו"ד מסתתר עצמו בלבושים שונים משונים בכל פעם והולך בין חיילותיו כמתנכר אליהם לבד יכירו אותו. והמשכילים היודעים דרך המלך המה יראים מאד פן המלך במסבתם כמתנכר בלבושים שונים, ויראים לדבר דבר שלא כדת, כן באלף אלפי הבדלות הקב"ה רם ונשא, אמנם הוא מתלבש ומסתתר בכמה מיני לבושין. לבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ... וא"כ צריך לי דעת כמ"ש שויתי ד' לנגדי תמיד ... ד'.

באמת אין האדם יכול לעשות מאומה חוץ מדעתו של הקב"ה. ואם א' שונא לרעהו לא יוכל להרע מצד עצמו מאומה ה'.

השגת האלהות.

אין סוף להשגתו ב"ה. וכל מה שאדם משיג עדיין יש בה בחי אחורים נגד מה שיכול להשיג אח"כ השגה יתירה הנקראת פנים ו'. על דרך משל: אדם מדבר עם חבירו. בלתי ספק שלא עם הגוף העכור מדבר, רק עם חיות הנשמה שבו מדבר. רק שאינו מושג, כי א"א לעיני בשר להשיג זה. כ"ש הקב"ה דק על דק שא"א לעיני בשר לראותו ולהשיגו. אבל דבר ברור שאלולא חיותו ית' השוכן בדבר ההוא לא היה הדבר ההוא כלל ו'.

א) מאור עיניפותולדות. ב) שם בהעלותך. ג) שם שמות. ד) לקוטים. ה) שם. ו) שם. ז) שם קדישים.

הפועל והנפעל

הבורא ב"ה מקשר ומייחד כל העולמות א.

כח הפועל בנפעל. כמו עד"מ כשאדם מדבר עם חברו נכנס כח הדבור בלב השומע ומתפעל חברו ע"ז. המדבר בחי' פועל והשומע בחי' נפעל. כמו כן כביכול דבור הקב"ה נכנס בנפעל שהוא העולמות ג. באורייתא ברא קב"ה עלמא. נמצא כל דבר נברא ע"י התורה וכח הפועל בנפעל. ע"כ בכל דבר ובכל העולמות כח התורה. וכן באדם. והתורה וקב"ה חד. נמצא שבכל דבר חיות הקב"ה ג.

כשאדם מסתכל בכל דבר אל החיות מקיים שויתי ד' לגנדי תמיד ד. בכל דבר יש בו כח הפועל ובכל דבר צריך להתקרב אל הבורא ב"ה אף שהוא נראה דבר ארצי וגשמי ה.

הכל הולך אחר החכמה שבראש. כן כל בני אדם הם כלים שעל ידם פועל הפעולות גשמיות, והקב"ה הוא הנותן כח ר"ל עצה והוא כמו המוח והשכל שבראש ו.

העולם

כשעלה בחכמתו ית' לברא העולמות יש מאין, הוצרך להתעלם ולהתלבש בעולמות כדי שיוכלו לסבול אורו הגדול. ולכן נקראו עולמות מלשון העלם ו.

כל הדברים שבעולם עם כל המדות שיש בהם, הם רק משל זהבין מהם הנמשל: האלהות שבדבר ההוא, שעל ידי זה מלא כל הארץ כבודו. כמו שאם רוצה הרב להבין לתלמיד איזה ענין שא"א להתלמיד להשיג הדבר, כי אם שישפיל לו הרב הדבר וילביש לו כפי שכלו, ועל ידי זה יבין הנמשל, כן הוא כונת הבורא ב"ה בעולמו, במה שהוטבעו מדות עליונים גם כן בדברים שפלים וחומרניים ה.

כל העולם עם כל בחינותיו הם הכל משל, שמהם יבא האדם על הנמשל: עבודת השי"ת ט.

סוד בריאת העולמות היה על ידי צמצומים. כי הבורא ב"ה שלם בכל המדות ואין חסר לו שום דבר שעל ידי זה הוצרך לברא העולמות.

א) שם ויגש. ב) שם האויזר. ג) שם בראשית ד) שם. ה) שם תולדות. ו) לקוטים.

ז) לקוטים. ח) שחט. ט) ישעיה' לב יחא.

אך שהוא רב חסד וטוב ורצה בבריאת העולם, להטיב לנבראים שיכירו כח מלכותו ויתענגו מזיו כבודו; אך שחסד של הבו"ת גדול מאוד, אור צח ומצוחצח שלא היו הנבראים יכולים לסבול; כמו למשל באור השמש אי אפשר להביט ולתהנות מאורה כי אם ע"י מסך הצמצום — כך הוצרך מדת החסד להצמצם ע"י מדת הגבורה שהוא מדת הדין. שמודד מדת החסד כפי שעור שיוכלו הנבראים לקבל א).

הבורא ב"ה מלא כל הארץ כבודו, לית אתר פגוי מיניה. שכבודו הוא לשון לבוש כנודע, שהוא ית' מלובש בכל דבר. ובחינה זו נקראה שכינה, ששוכן בכל דבר ב).

החכמה היא חיות כל העולמות ג).

הקב"ה היה בונה עולמות ומחריבן, והכונה היה למען יהיו שני דרכים: טוב ורע; כי אם לא היה השבירה לא היה שום בחינת רע והבורא חפץ שיהיה בחירת טוב ורע לכך היתה השבירה ד).

אין דבר בעולם לבטלה, וכל הדברים ותקוני המלאכות לתועלת ותקון העולם ובכל דבר ודבר הוא חיותו ית'ש. רק שאי אפשר לעיני בשר לראות ולהשיג זה ה).

ע"כ נקראו העולמות עולם, ע"ש העלמו הוא ית'. שהוא מתעלם ומסתתר בכל זמן לכל אדם לפי שכלו בכדי שמשם יוכל לדבק א"ע בו ית' ו).

הקב"ה ברא את העולם כדי להטיב לברואיו. נמצא מהראוי שימצא תמיד טובו בעולם. אך צפה הקב"ה שאלו כן היו מתרחקין מעבודתו מרוב טובה לכן עשה שיתצמצם הטוב ויתעכב שפעו לפעמים כדי שישבו אליו ז).

העוה"ז נקרא חומר ונוף נגד העוה"ב שהוא בחי' צורה ונשמה. כמו שנוף ונשמה כ"ז שהם ביחד בלתי נפרד הנשמה מן הנוף נקרא חי, ואחר הפרידה נקרא מיתה. כמו כן העוה"ז והעוה"ב צריכין ישראל להתנהג עם העוה"ז ע"פ הנשמה שהוא עוה"ב. שלא יהא נפרד עוה"ז מן עוה"ב ח).

אם היו ישראל מתנהגים בעוה"ז עם הצורה שלו היה שופע בו חיות העליון בחי' עוה"ב. וכ"ז ע"י הדעת המיוחד ומקשר. שע"י הדעת היה נקרא עוה"ז ג"כ עולם החיים ולא היו נמנעין ג"כ מהסתכלות אור עליון ט).

באמת מי שיש לו עיני שכל יראה בחוש כי כל עניני עוה"ז
הוא מאוס מאד באין חיות כלל ונראה לעין שהוא דבר מת בלי חיות א).
בכל דבר יש כבוד הבורא ית'. וכל מה שאדם עושה מעניני
עוה"ז הן עניני אכילה ושתייה הן עניני סחורה הכל הוא כבודו של
הבורא ב"ה ב).

היה מבילתי אפשרי להיות העולם כ"א ע"י שנתאחד הקב"ה עם
התורה כי הלא השי"ת הוא א"ס ובלתי ב"ת ואין לו גבול וקצבה ושיעור
ולא היה באפשרי לברא העולם הגשמי המוגבל בזמן ומקום כ"א באמצעות
התורה ... ועי"ז יכול להיות צמצום להגביל זמן ומקום ג).

אור וחושך

החושך גם הוא נברא, וכשבא האור, החושך נכלל באור ואיננו.
כי חשקות החושך לאתכלל בנהורא ד).

שירת היצורים

השבחים הנזכרים בפרק שירה אין אומרים אותם הבריות ההם;
אך הענין הוא שהם גבראו באותן האותיות וכשאדם מדבר באותן
האותיות בדחילו ורחימו והתלהבות גדולה, אז מקרב האותיות לשרשן
למעלה ומרומם הדבר ההוא ויש לו שבת ועליה ה).

האדם

עיקר כונת הבורא בציור המשכן והמקדש, להשכין שכינתו במקדש
הפרטי שהוא האדם ו).

כמו שהנהגת העולמות ע"י שבע מדות כך האדם שהוא עולם קטן
הוטבעו בו שבע מדות אלו. וביד האדם להטות המדות לכל אשר
יחפון. כי זאת הבחירה נמסרה לאדם ויכול לפעול על ידם הן לטוב
והן להפכו ז).

מי שדבוק בהשם, כל מעשיו עושים רושם. ואמנם כל אדם בכל

א) יצא. ב) לקטים. ג) תצוה. ד) לקטים. ה) ישמע. ו) כתובות. ז) מ"ע בראשית.

תנועותיו ועסקיו מעורר איזה כח, אם לטוב ואם להפך. אין לך מעשה קטן וגדול ודבור קל שלא יהא נחקק במקום הראוי לו א).

כל אדם יכול להבין ולידע בשביל מה נתגלגל. כי כשרואה שלבו נמשך מאד אחר איזה מצוה יותר מלשאר המצות ידע שבשביל זה נתגלגל שחיסר למצוה ההיא. וכן כשרואה שנמשך לאיזה עברה יותר מלשאר ולבו בוער בה ידע שחטא בגלגול ראשון בזה וצריך לתקנו ב).

האדם המתדמה לבורא יתברך שמו במדותיו, נקרא „בצלם אלהים“, כי הצלם היינו המדות. על דרך משל: האדם ניכר במדותיו מה ענינו, כי הבוית"ש אינו מושג כלל רק על ידי מדותיו שמנהיג העולם ג).

הוא ית' צופה ומביט באור השגחתו שאינו מושג לשום גברא שהצורך הוא דוקא להתנהג בזה ההנהגה בעת ההוא ובדור ההוא. וכן לכל א' וא' בפרטיות צופה השי"ת, שהצורך להנהיג אדם ההוא בכרי שידע וישיג כבודו ית' ומציאותו אינו כ"א ע"י דבר זה כגון לזה בחכמה ולזה בעושר ולזה בגבורה ד).

כל אדם בכל תנועותיו ועסקיו מעורר אינו כח אם לטיב ואם ח"ו להיפך. וכל דבר נחקק ואין לך מעשה קטן וגדול ודבור קל שלא יהא נחקק במקום הראוי לו ה).

בכל אדם יש בו מקיפים, הא' אור מקיף הישר הבא עליו מלמעלה מאת הקב"ה, הב' מה שיוצא מאור פנימי שלו. שבכל אדם יש אור פנימי ו).

התורה הוא בכל אדם וכל אדם הוא תורה שלמה ז).

זהו עיקר התענוג של הבורא ב"ה שהאדם שהוא מלוכש בחומר ונתון במקום השפל משם מקרב א"ע עם כל הנבראים אליו ית' ועי"כ נעשה התפארות גדולה למעלה ובא התענוג בכל העולמות ח).

האדם הוא עולם קטן כלול מכל העולמות. ויכול האדם להבין מקומה שלו דברים עליונים רוחנים שבקומה עליונה ט).

יעקב ועשו נמצאים בכל אדם. כי כל אדם הוא מעורב טוב ורע י).

כמו כשבונים בנין אם יפול היסוד נתרוועע כל הבנין, כן האדם הוא היסוד. אם יפגום ח"ו מעשיו הוא פוגם בעולמות עליונים יא).

האדם הוא עולם קטן ויש בו ציור כל העולמות וכל הדברים שלמעלה תלוי באתערותא דלתתא יב).

א) לקושים, ב) ישמח לב פסחים, ג) מ"ע לקושים, ד) בטות, ה) השמטה לא תרואה

ו) לקושים, ז) שם, ח) קדושים, ט) תולדות, י) טב, יא) קדושים, יב) לקושים.

אם יתן האדם וינדב את לבו לה' אז בזה תלוי הכל שיוכל להרים את מעשיו הטובים ולהתקשר להשי"ת א.

בכל יום מתחדשת הבריאה ושכל האדם ולכן נקרא האדם הולך שצריך לילך ממדרגה למדרגה בכל יום מחמת התחדשות המוחין שנתוספו לו בכל יום ב.

כל נשמה יש לה שם בקדושה שהשם הוא עצם חיות האדם וכנגדו יש לו שם בקליפה שהוא מבחי' הרע. שהכל כלול מטור מחטא אדה"ר. וצריך האדם לתקן החלק הרע שלו והשם שבקליפה ג.

ישראל

בראשית ברא — בשביל ישראל. נמצא ישראל הם דבר השוב מאד לפני השי"ת שבשבילם ברא כל העולמות וכל הברואים. השי"ת מקבל תענוג מכל אחד מישראל אפילו מרשע גדול, וכשמדברים לשון הרע על אחד מישראל, אפילו כשאומר אמת הוא מבטל תענוג הבוי"ת ד. השי"ת מתענג מאד ממה שעובדים אותו ישראל שהם מלובשים בחומר גשמי יותר מתענוג שמתענג מעבודת המלאכים ה.

לשום אומה אין דעת, כי אם לישראל. ואין שום מלכה יכולה להתנהג בלא ישראל מחמת שאין להם דעת. ולכן כל מלך יש לו יהודי אפס במקומות שהיה שם גירוש היו אנוסים ו.

הקב"ה מסר הנהגת כל העולמות לישראל שימליכו וימשיכו אלהותו בכל הדברים הארציים ו.

עיקר הכונה בבחירת האומה הישראלית שיוכו למדרגה שיהיו מרכבה וכסא לכבודו ית' n.

כל חלקי גשמות ישראל הן מושרשים בהתורה ט.
בביכול הקב"ה אירס אותנו וכיון שקידש אותנו הרי אין אנו יכולין להפרד מאתו להיות לזר ח"ו כי הקידושין קיימים ועומדים לעד י.

כלל דמילתא א"א שיחסר שום אחד מישראל ואפילו גשמות שנפלו להיינו גשמות הרשעים א"א שיאבדו ח"ו והוא ית' חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח יא.

א. ויקהל. ב. ישמע לב שבת. ג. יס פסח. ד. מצורע. ה. בראשית. ו. אמור.

ז. קדושים. ח. יצא. ט. אמור. י. השם נצח. יא. במדבר.

ישראל הם גשמה לעולם ועל ידם מתקיימים עולמות עליונים וכשישראל עובדים את ד' בשלמות הם מורידים חיות הבו"ה בכל דבר ומתרוממים ע"י כל הברואים א).

עיקר המשכן הוא בלב הישראלי ב).
ע"י הרחבת גבול הקדושה בתוך ישראל בקרב לבביהם נעשה כך בכל העולמות ג).

בני יעקב אין ברכת עוה"ז נחשב לברכה כ"א ההכרחי שהוא בחי' כלי להעוה"ב ד).

בני ישראל המה אנשי חיל שלוחים ללחום מלחמת ד' ולהרבות כבודו וגדלו ה).

נשמת כל אחד מישראל יקרה בעיניו מאד ו).

הנהגת כל העולמות מסור ביד ישראל ז).

הבורא ב"ה מצומצם אצל כל אחד מישראל ואפי' אצל רשע גדול יש אצלו עדיין הבורא ית' והראיה שלכל רשע באין לו הרהורי תשובה, דהיינו שהקב"ה קורא לו בעצמו ואומר שוב אלי ח).

מבחר כל הנבראים הם האנושים ומבחר כל האנושים הם אנחנו בני, וכבוד ד' נתלבש בתוכנו והוא נקרא שכינה ט).

הצדיק

הנהגת העולמות ע"י התורה זה נמסר להצדיקים שבכל דור ודור שע"י דבוריהם בתורה ותפלה בדחילו ורחימו ובאמת הגמור מתנהגין כל העולמות ומתייחדים יחוד אמתי בבורא ית' ונשפע רב טוב י).

הצדיק נקרא „ארץ ישראל", כי הארציות שלו מזוכך, שבא למדרגת ישראל יא).

הצדיק הוא הממוצע בין הבורא ב"ה ובין העולם ומלואו, לקשר הכל בו יתברך ולהריק השפע לנבראים ע"י שבילו שהוא מתקן על ידי עבודתו יב).

אם ח"ו איש מישראל עקר עצמו מהתורה צריכים הצדיקים שבדור לקרבו ולהוציא יקר מזולל יג).

הצדיק האמתי צריך לקשר עצמו עם כל המדרגות, אפילו עם מדרגות התחתונות יד).

א) קדושים. ב) מטות. ג) מטות. ד) ויצא. ה) לקוטים. ו) שם. ז) פנחס. ח) ויקרא. ט) ויקהל. י) ישמעל לב יוסא. יא) מ"ע לקוטים. יב) יתרו. יג) וירא. יד) בראשית.

על ידי מעשים הטובים הצדיק מביא, כביכול, תענוג בבורא, ומחמת זה גורם שהבורא ב"ה משפיע טובות וברכות לכל העולמות וגם לעולם התחתון ולכל הנבראים כולם א).

ענין נפילת הצדיק למקום החשכות, כמשל מלך אדיר ששלח שליחו למרחוק לכבוש מדינה שהוא שיהא נקרא שם המלך עליה ג"כ. כך הענין בנפילת הצדיק כשהצדיק נופל בודאי יאחז דרכו ויתעורר מיד משם וידבק א"ע להש"י ואז כל הרשעים שמשוקעים במקום ההוא ג"כ יש להם עליה ב).

כמו שהאדם הוא כך הוא רואה. הצדיק אינו רואה שום רע, מחמת שקדושת אור הבו"ת שופע בתוכו והטוב האמתי שורה בקרבו ובכל מקום אשר יפנה ויסתכל אינו רואה אלא הטוב. והרשע רואה בחינתו כי א"א לצדיק שלא יהא בו שמץ מנהו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. חטא מלשון חסרון. והרשע רואה זה ומלשין עליו ג).

יש נפשות שנפלו ממדרגתם וצריכים להעלותם ולקשרם למעלה, וזה נעשה ע"י הצדיק המקשר הכל ומעלים. כי הצדיק קשור בבורא ית' במחשבתו הקדושה ואותו הנפש והנצוץ החושק ורוצה לעלות מנפילתו בא אליו במחשבתו וזה סימן שלהעלותו הוא מבקש להקימו מנפילתו ד).

הצדיק מייחד ומקשר שמים וארץ, כי שמים הם רוחניים בערך הארץ הגשמית. ואיך יש התחברות לשני הפכיים? אך הוא ע"י הצדיק הכלול משניהם שהגוף הוא חומר והנשמה היא רוחנית ה).

הצדיקים מתדבקים באורייתא וקב"ה ואינם מבקשים גדולה לעצמם רק להיות החלק דבוק בהכל זה אצלם עיקר התכלית. ולכן הם בכאן בדוחקא שאינם מקבלים פרס ואינם רוצים בזה. וכל מה שיתרחקו קצת, י"ל שחפצים לקבל נשפע עליהם רב שפע ו).

כל מדה שמודד הקב"ה לצדיק וכל המאורעות שבאין עליו מן הכל מתרומם ומקשר א"ע למעלה להבורא ב"ה ז).

הצדיק מנהיג כל העולמות ע"י התורה ויש להש"י תענוג מזה כמו המלך בוד' שמקבל תענוג כשיש לו בנים היודעים להנהיג מלכותו ח).

צריך כל צדיק לכלול א"ע עם כל הצדיקים מאחר שאפילו עם כל מדרגות תחתונים צריך לכלול א"ע ט).

הצדיק הוא מלאי ואין העולם יכולים להכין מעשי הצדיק לכן

יש התנגדות על כל הצדיקים א).

הצדיקים נקראים מקדש ד' ב).

הצדיק הולך תמיד ממדרגה למדרגה עד אין סוף ואין תכלית ומשיג תמיד השגה יותר גדולה ואינו נח על מדרגה אחת ג).

הצדיק יש לו חלק מקדושתו וחיותו ית' וגק' בן דמחפש בגנויית דמלכא. ואף אם נגזרה גזירה בא הצדיק שהוא חלק אלה ממעל ומבקש ומחנן להעביר הרעה ד).

הצדיק שמופרש מגשמיות ותאוות ומדבר בחיות בהיר וזך הנשפע מאת הבורא יכניס בקרבו הדבורים ויקשרהו אל הבורא ית' ה).
כשהצדיק מתדבק ומתייחד עם השי"ת יש בכחו למשול בכל העולמות במדת מלכותו ית' אשר בכל משלה ו).

אמונה

יאמין האדם, כי כל עשיותיו והצלחותיו הכל תלוי בידי הקב"ה ולא יאמר אדם בחכמתי ובתבונתי עשיתי זאת. „כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל“ — מתרגם אונקלוס: ארי הוא יחיב לך עיטא (עצה) למקנה נכסין ו).

מי שאין לו אמונה אין מועיל תפלתו ולא תפלת אחרים עליו. מי שפוסח על שתי הסעיפים אי אפשר לבקש עליו, מאחר שאין לו אמונה ח).
לפי האמונה שהאדם מאמין בבורא ב"ה, כן הוא במדרגתו, הן בענין ראיית אור הגנוז בתורה הן לענין שישכון הקב"ה כבוד בתוכו. ולפי חסרון האמונה תמעט מדרגתו. וחסרון האמונה בא מחמת שהעולם גשמי ע"כ נעשה גם האדם מגושם ט).

מי שיש לו אמונה גמורה, רק שנודמן לו איזה עון, זה יכול לבוא לידי תשובה, מאחר שיש לו אמונה המביאתו לשוב י).

האמונה הוא יסוד כל התורה כולה, ובאין אמונה תפול כל התורה יא).
קח משענתי בידך, אלישע שלחו להחיות את המת, ואמר לו אף שידעת וקבלת ולמדת ממני ענין זה, מ"מ העיקר הוא המשענת שעליה נשען הכל שהיא האמונה, שאם תקח האמונה כאשר היא אצלי בחוץ תוכל להחיות המת יב).

(א) ושא. (ב) לקוטים. (ג) השמטה בהצלתו. (ד) השמטה בצביט. (ה) לקוטים. (ו) שם.

(ז) לקוטים. (ח) ישמח לב שבת. (ט) מ"ע לקוטים. (י) שלח. (יא) לקוטים. (יב) שם.

תפלה

התפלה יותר מעולה מכל עבודות א.

התפלות הן, להמשיך השפע ממקור הרצון מצולם לעולם שלמטה ממנו, ע"י יחוד האותיות. כי באורייתא (אותיות התורה) ברא קב"ה ע"מא. וע"י התפלה מתצמצם השפע מצולם לעולם וממדה למדה עד שמתגשם ב. תפלה לשון חבור ודבקות, שעל ידה מקבל מוחין מלמעלה ג. כל התפלות שמששת ימי בראשית, כל אחת עושה תקון חדש ד. כמו שבאותו עת אצלו הדעת כך הוא תפלתו ה.

כשאדם מתפלל יכול לדבק עצמו אחר הבנתו, שירגיש בעצמו תענוג עליוני מעין עוה"ב בתוך תפלתו ו.

המדבר בלא דעת ומתפלל אין האותיות דבוקים בשרשם רק נשארים בעולם התחתון שהוא עולם הגלגלים ז.

בתפלה צריך להתחזק ולערוך מלחמה ח.

תפלה מקבלת מהתורה ותפלה בלא תורה אין תפלתו שלמה. וכן תורה בלא תפלה אע"פ שלומד אינו בשלמות. ותפלה בלא תורה א"א להיות כיון שאין לו שכל של תורה אינו יודע להתפלל בשם ט.

עבודה

מי שמצער נפשו ומסגף גופו לבלי להנות מן העולם נקרא חוטא, כי הוא גם כן עבודת השם, כמו תורה, ותפלה, ותפלין וכל המצות. כי באורייתא ברא קב"ה ע"מא, ובאורייתא מתנהג ע"מא ובכל דבר יש תורה. וצריך להאמין שאין דבר חוץ לעבודתו יתברך, רק שיהיה על פי התורה אשר התורה התירה לאכול ולשתות, ושיעשה לשם פועלן ולא להנאת עצמו י.

כלל עבודת הבורא ב"ה שיהא כל עיקר עבודתו, הן בתפלה הן בשאר דברים, אפילו גשמיים, להפריד הטוב מן הרע. כי משעה שחטא אדם הראשון נתערב בכל דבר טוב ורע, הן בנשמות, הן בתורה והן בשאר דברים יא.

אם אנו עובדים את השם גם בארציות, אז אנו מבטלים את הרע מן העולם יב.

עיקר העבודה הוא בלב שלם. רחמנא לבא בעי. לעבוד את השם לא רק בדבור ובמחשבה, כי אם בתנועת הלב, דהיינו שיהיה הלב מתעורר

א) סמ. ב) ישמח לב ברכות. ג) שם. ד) מ"ע. לקוטים. ה) ישמח לב יומא.

ו) מ"ע קדושים. ז) תשא. ח) לקוטים. ט) שם. י) מנחת יאן לקוטים. יב) דף.

בדבורו וירגיש בתוכיותו שנתעורר הלב א).

בכל דבר יש תורה, אפילו בעוה"ז, דהיינו בדברים גשמיים שורה חיות התורה, וחיות של כל דבר הוא התורה. ואורייתא וקב"ה חד, ובזמן שעובדין ד' ע"פ התורה, אזי נעשין כ"י הקב"ה התורה והעובד אחד. ונמצא כל הנמצאין רודפין אחר אותו העובד מאחר שהוא מקושר בהתורה ובהבורא ב"ה שהוא חי החיים, וכל הנבראים משתוקקין ורודפין ומקרבין א"ע אליו כי כל דבר מקרב א"ע אל שרשו ב).

אם לא עכשו אימתי? לא יתכן לדחות מעת לעת לומר לכשאפנה אשנה כי בודאי החיות שכעת שופע לך הבורא ב"ה לכונה שתעבדהו כעת ג). עיקר העבודה הוא ע"י הדעת ד).

כל עיקר עבודתנו לטהר המדות שבקרבתנו מן הרע ולהעלותן ע"י שהוא עובד עמהם עבודתו ית' ה).

דברים הצריכים לו, הגם שהם מעניני עוה"ז רק שהם מוכרחים דהיינו מו"מ וכדומה הם ג"כ עבודה. כמו הכותב ס"ת צריך מקודם לעבד קדף מדבר גשמי מעור בהמה לעשות בתחלה כלי שמשרה האותיות עליה. כך צריך האדם העובד את ד' לעשות כלי בכל דבר הן מו"מ הן בשאר דברי עוה"ז ההכרחיים ו).

כל עסקיו של אדם הם הכל עסק הבורא ועסק תורתו ז). יחוד.

יש באדם בחינות שמים וארץ, הדבור בחינת ארץ, והמחשבה, בחינת שמים, והמעשה שעושה המצות נקרא ג"כ בחינת ארץ, וכשמייחד בחינות שמים וארץ, שיהא הדיבור דבוק למחשבה בלבא ובמוחא, שיהיה יחוד בכל הרגשת אבריו ומדותיו, אז נעשה יחוד גמור בכל העולמות למעלה ה). נקראה המחשבה הוי"ה שמהוה הכל, והדבור נקרא אדנ"י, שהוא מלשון אדון כי בהדבור מתגהג הכל, וכשמייחד הדבור עם המחשבה הוי יחוד הוי"ה אדנ"י ט).

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל, כשכולל את עצמו עם כל ישראל ונעשה אחדות, אז השי"ת שורה באחדות זו י).

מעשה המצוה הוא הגוף, והכונה שהוא הסוד היא הנשמה והחיות של המצוה, וצריך לייחד הגוף עם הנשמה, וזה נקרא יאוד קוב"ה ושכינתיה שמייחד המעשה שהוא הגוף עם הנשמה והחיות שהוא השי"ת בעצמו, ונעשה יחוד בכל העולמות יא).

(א) ואתחנן, (ב) ישמח לב אבותי, (ג) שם, (ד) אחר, (ה) לך, (ו) חקק, (ז) לקוטים, (ח) שם, (ט) שם, (י) ויצא, יא) בחצלותך.

בכל דבר יש כבוד של הבורא ובהסתכל האדם בכל דבר ומבין כבוד הבורא הרי מתייחד עם הכבוד ואז מתקן הדבר ההוא א).
צריך האדם לידע שהכל אחדות אחד. וצריך האדם לייחד כל המדרגות ולא לעשות פירוד וחילוק ב).

כשהאדם מאמין שהבוב"ה מלא כ"ה כבודו, ולית אתר פנוי מיניה אזי בעשותו שום מצוה או בתפלה כשמדבר הדבורים בכל כחו בהתלהבו מתדבק בהבוב"ה ע"י הדבור כי אורייתא וקב"ה חד ג).

עליית הנשמות.

יש נשמות שאינן יכולות להעלות. ובהסתלק האדם נשארה נשמתו בצפר ארץ קברו, וכשירד מטר והארץ תוציא צמחה מתעלה הנשמה מדומם לצומח. ואח"כ באכילת בעל"חי הצומח, מתעלה למדרגת בעל"חי ואחר כך באכלו איש הישראלי ומברך עליו, מקדש אותו ומעלה נשמתו למדרגת מדבר. וכשמתפלל ומדבר דברים לפני השי"ת, יוצאת הנשמה בהבל פיו שבדבורו למעלה — וזה תקונה ד).

שכר ועונש.

ענין הסעודה שלעתיד לבא: ההנאה והתענוג הרוחני מזיו השכינה ששיגו אור הבהירות בנועם ד'. כי הצדיקים הורגלו באור הבהירות ותענוג הרוחני לאט לאט בעודם בעולם הזה; והרשעים שלא הורגלו בזה כלל, לא יוכלו להנות מאור הגדול ולא יסבלוהו ויגרם להם צער ה).

יראת ד'

האדם יש בו ד' יסודות. מיסוד האש, בא התחממות התאוות לתענוגים זרים. וכשאדם מתדבק ביראת ה', אז האש של יראת רוממות השי"ת מכלה כל התאוות ומתבטלים כל האשיות ותאוות זרות א).

ע"י היראה יכול לעלות מכל טומאה ז).

באמת היראה מתפשטת על כל בני אדם ח).

איך אפשר לירא מהש"י כיון שאין יודעים אותו? אך יראה היא אותיות ראייה. כי כשרואה שפלות עצמו אז אפשר לירא מהשי"ת ט).

אם אין יראה אין כלום ולא בכלל דאדם הוא י).

בהיראה מעוטפת כל התורה יא).

היראה היא כלי של התורה ולכן צריך שתוקדם לה, כי אין יקח האש בלא כלי, וכשהוא בלא יראה אינו כלום יב).

מי שאין לו יראה תפיסת התורה לו מן הנמנע אבל מי שיש לו יראה זוכה ונעשה פיו ולשונו כמעין המתגבר (א).

זכון המדות.

לזכך המדות שלא יהיו רק לעבודת השי"ת. למשל: אהבה, שלא יאהב זולת הבורא ואם יעשה משא ומתן או שאר גופניות יעשה בשכל באופן שלא יתכון לצרכו וכן בכל המדות (ב).

האדם הישראלי צריך לדבק בטוב שבמדות. שע"י המדות זוכה לדבק אל הבורא ב"ה שהוא עיקר עבודתו (ג).

כל עיקר עבודתו לטהר המדות שבקרבנו מן הרע ולהעלותן ע"י שהוא עובד עמהן עבודתו יתברך (ד).

כל עוד שלא נטהרו המדות לא יזכה לתורה (ה).

מי שמתקן המדות למטה זוכה להופעת אור החכמה עליו מלמעלה (ו).
באדם ניכרין המדות ע"י מעשה שעושה שמרחם על הבריות ומאריך אפו ועושה חסד, שלזאת הכונה נשתלשלו המדות ונתלבשו בגשמיות האדם שהוא יביא אותן לידי מעשה ועי"כ זוכה להופעת אור המדות הרוחניות העליונים עליו (ז).

ירידה ועליה.

אם באיזה זמן מרגיש אדם שנפל ברוע המדות חסיושלום וביחוד באהבה רעה ח"ו ידע נאמנה שרוצים להגביהו למעלה במדרגה עליונה עם המדות המטבעות בו ולפתוח לבו לאהבתו ית', שיזכה לבחינת נתינת התורה מלמעלה. וקודם ההגבהה הוא ההשפלה. ע"י שנפל למקום האהבה הרעה וירא את ה' שם בעמדו במדרגה הרעה, והוא מתחזק לנצח את היצה"ר לאהוב באותה התעוררות אהבה להבוי"ת אזי מתעלה בזה למדרגה עליונה ומעלה בזה כל האהבות הנפולות (ח).

ענין נפילת הצדיק למקום החשכות הוא, למשל, כמלך אדיר ששולח שליחו למרחוק לכבוש מדינה הזאת, שיהא נקרא שמו גם עליה. כך כשהצדיק נופל הוא מתעורר לצאת משם ומדבק עצמו בהשי"ת אז כל הרשעים המשוקעים במקום ההוא יש להם עליה (ט).

העלאת נצוצין.

בכל המאכלים והמשקים הטעם שבהם, המה נצוצי נשמות קדושות. והמאכל והמשקה המה כלים. ואם אוכל ושותה לשם שמים, הוא כקרוב ממש שמקריב הנשמות אל מקורן (י).

אין לך דבר בזה העולם, שאין בו ניצוץ קדוש שנאצל מדבורו של הקב"ה המחיה אותו הדבר. וזה הוא הטעם שבדבר המתוק לחיך. וכשאדם אוכל המאכל והחיות המלוכלש בזה המאכל — הנצוץ הקדוש — נשאר בקרב האדם, אז נתייחד הנצוץ ההוא עם החיות של האדם ונתוסף בו כח וחיות. וכשהאדם מאמין באמונה שלמה וגמורה, שזה מזון רוחני, שהוא אלהותו ית' מלוכלש ש: ונותן לבו ודעתו על הסנימיות ומדבק את עצמו עם כל חיותו ומחו ועם זה הכח והחיות שנוספו בו ע"י הנצוץ הקדוש שבא בקרבו לשורש הכל שממנו נאצלה כל החיות אז הוא מביא גם זה הנצוץ הקדוש שהיה עד עתה בשבירה ובגלות אליו יתברך, והוא ית' מתענג מאד על זה, כי זהו עיקר עבודתו לקרב כל הנצוצות שנפלו בקליפות או בשבירה אל מקום הקדושה א).

הטעם הוא רוחני, שהוא החיות הקדש העליון המיוכל בתוך המאכל הגשמי, ובאכול האדם ממנו נשאר החיות בתוך האדם ועם אותו הכח והחיות הניוסף בו עובד את ה' ומדבר דבורים בדבקות ועושה מצות בדבקות, ע"י יש עליה לניה"ק שהיה מלוכלש בגשמות המאכל ב).

נסיון.

צריך כל אדם לבוא לידי נסיונות. אף שמקבל מלכותו במחשבו מכל מקום מנסין את כל אחד בעשרה נסיונות ג).

לפעמים אדם נפל מהדעת והוא דרך נסיון מהבוי"ת, שנוטלין ממנו הדעת לראות היעמוד בדרכי ה' ואעפ"כ יאחו צדיק דרכו באמונתו ד).

המניעות.

מניעות המונעות את האדם מעבודה אלהות, בכל אחת שורה הקליפה שמכחה יתדמה לאדם למניעה. כי באמת אין שום מניעה, ואדרבה, בכל דבר יש עבודה ה).

אין שום מניעה. כי אדרבה ע"י המניעה היא עיקר העבודה ה).

אין לך תענוג גדול שיש להבורא מזה, שדבר המונע מתהפך לטוב, שהגם שהוא בעולם המעשה ובגוף חמרי, מ"מ עובד השם ז).

יראה על המניעה ויבין ממנה מהו שורש חיותה מאיזה מדה הוא אם מבחי חסד או גבורה, ויראה להביאה לשורשה ויומתקו הדינים ה).

היתכן שהבורא ב"ה ישלח לאדם מניעה שימנעו מעבודתו ?

אך הענין הוא כי שמש ומגן ד'. השמש לא יוכל האדם להסתכל בה בלי מסך ומגן שימנע הבהירות. עאכ"ו דבקות הבורא ב"ה אם היה הבהירות פתוח לפניו לא היה יכול להסתכל ולבא אל הבהירות, לכן הוצרכו המניעות א).

בכל יום יודמן לאדם איזה יסורין. יאמין האדם באמונה שלמה שהוא בכדי לעוררו שיתקרב אל הבורא ית' ב).

משא-ומתן.

אקומה נא ואסובבה בעיר, בשוקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי — לראות אם יש בני אדם העוסקים בשוקים וברחובות במשא-ומתן ובשאר עסקים באמונה; אם יש בהם מי שאהבה נפשי, הוואה ומביט על חיות האלהות המצומצם בהדברים שעוסקים שם, כי גם שם בעסק משא-ומתן הוא עבודה תמה, למי שיש לו לב לדעת ג).

צריך האדם לדבק בו ית' בכל דרכיו, אפילו בארציות; ומי שאינו עושה כן נקרא "קוצץ בנטיעות" ד).

הכל גילוי אלהותו שהוא כבודו. אפילו משא-ומתן הוא ע"י דבור שהוא ע"י אותיות. נמצא ע"י משא-ומתן מוציא כ"ב אותיות ומביאן בעולם לתקן ה).

אפילו בעסק סחורה שאדם עוסק, הקב"ה מוסיף ומלווה ו).

פרנסה.

באמת גם הפרנסה שמגיע לכל אדם, היא החיות היורדת מלמעלה בתסדו הגדול והיא בחינת מן ו).

אלו היה האדם בעל דעת ואמונה, לא היה רודף אחר פרנסתו יומם ולילה, כמו שאמר החכם: אם לא היה האדם רודף אחר פרנסתו היתה פרנסתו רודפת אחריו. כי באמת שורש גשמות ישראל הוא במעלה יותר גבוה מכל עולם-הזה ומלאו ה).

כל זמן שאנו חסרי טובה, הוא מפני הסתלק חיותו הממלא כל עולמות. כי כל זמן שמתרחב חיותו ושפעו, הרי כל העולם מלא טוב ט).

לכאורה לא היה צריך להיות לאדם שום מחסור, כמו אדם שיש לו אב, מלך מושל בכל בודאי אין לו מחסור, אך החסרון הוא מחמת שנתרחקנו מאבינו ואין אנו יכולים לבוא לפניו י).

א) ישמח לב יומא. ב) ויצא. ג) ראה. ד) לקומה. ה) שם. ו) שם. ז) ואתחנן.

ח) שם. ט) שמות. י) בת"א.

שפעת הפרנסה היא לפי גודל הבטחון בו ית' והפשטת בטחונו מסבות חצוניות א).

הכסף והזהב נקראים זרועות עולם כי בהם יכולים לקנות כל חללי דעלמא ובהם יכול האדם הישראלי לקרב עצמו אל הבורא ב"ה ובתנאי שיתנהג בהם ע"פ התורה ב).

כשאדם כועס בעסקי פרנסתו או הממון שמרויח עי"ז הוא תשמישי ע"ז ונאסר בהנאה ע"כ נאבד שלא יהנה ממנו ג).

מוסר.

השומע מחכם מוסר על ידי רמזי תורה, העיקר, שיאחז במוסר שהוא הדרכתו והנהגתו ולא לשמוע כמו זמר ד).

עצות

התורה נקראת עצה — „לי עצה ותושיה“, כי כל העצות כתובות בתורה איך יתנהג האדם ה).

על ידי למודו בתורה מתגלין לו כל העצות טובות וידיעת האמת ואיך להיות נבדל מהרע והשקר ו).

אור הגנוז.

מי שזוכה להיות בגדר שתהיה מחשבה שלו דבוקה להמקור שמשם שורשה, שהוא עולם המחשבה שנקרא חכמה, זוכה להשיג האור הגנוז על ידי תורתו שהוא לומד. והוא „חכם עדיף מנביא“, שהוא יכול לדעת הכל בכל עת שרוצה. והוא יכול להביט מסוף העולם ועד סופו, כמו שנודע זה ממעשים שראינו מבני אדם שזכו לכך כגון הבעש"ט ז).

ע"י התורה יבא אל האור הגנוז, היינו שיביט מסוף העולם ועד סופו ויהיה שוה אצלו מה שהוא בהוה ומה שיהיה לדורות ח).

למעלה מהזמן.

הקב"ה למעלה מהזמן ולא שייך היה הוה לגביה, אלא מצדינו ט).

העולם הוא בזמן. אבל קודם בריאת העולם לא היה זמן כלל, לכן אין זמן בתקון התשובה, אלא כרגע; כיון שבא למעלה מהזמניות ולכן כהרף-עין מתקן הכל ואין צריך שהיית זמן י).

הצדיקים הגדולים בעלי רוח-הקדש כרשב"י וחבריו הם במדרגה שלמעלה מן הזמן. כי רוח-הקדש הוא דבר ומדרגה שאינו בזמן. לכן ראו בימיהם כל מה שעתידים דורות האחרונים להדש יא).

א) מ"ע ואחזקן. ב) ישמח לב יומא. ג) שם ברכות. ד) מ"ע לקוים. ה) שם.

ו) ואחזקן. ז) שבת. ח) צ"ח. ט) להיטות. י) שם. יא) ישמח לב שבת.

תשועת ד' כהרף-עין. ר"ל תשועת השכינה שיעלה אותה אל האין
הוא כהרף עין, שהאין הוא למעלה מהזמן. שהדבר שהוא בחינת אין
לא שייך שם זמן כלל ולכן התשועה כהרף-עין. ואין חכם כבעל נסיון.
שכמה פעמים הרגשתי בעצמי שהיו לי יסורים גדולים ופתאום, כהרף-
עין, באה תשועת ד' ואיני יודע אנה הם באים א).

תשועה שע"פ הטבע צריך זמן. כי הטבע בזמן. אבל למעלה
מהזמן והטבע שהוא תשועת ד' הוא כהרף עין ואין בו שייכות זמן ב).

התרכוזת המחשבה.

סוד המקוה: מקוה לשון אססה וכנוס. כי מקוה הוא בחינת עולם
האחדות, עולם המחשבה. שעיקר האדם הוא המחשבה ובמקום מחשבתו
שם הוא כולו. וכשחושב אנה ואנה נקרא פזור הנפש, כי הנפש היא
המחשבה. וכשבא למקוה בא לעולם האחדות ששם נאספים ונקוים
כל המחשבות ג).

כשלומדים דברי תנא וחכם מן הקדמונים, שהדבר ההוא היא
חיות ומוחין שלו, והאדם מכניס ומדבק חיות ומוחין שלו לתוך הדבורים
ההם, זה נקרא אתדבקות רוחא ברוחא ד).

מה שלפעמים מצערים בני אדם לאחד הוא מחמת הדינים
שיש עליו למעלה ומתלבשים בבני-אדם למטה לצער אותו. והתקנה לזה
להעלות א"ע לבחינת עולם המחשבה, ששם אין דינין, והיינו ע"י
ששוקק ומקבל את הבא עליו ומעלה המחשבה להשם, אז הדינים נופלים
ע"י דבקות מחשבתו בד' ה).

גאולה.

מי שמתגאה הקב"ה שונאו ואף על פי שעושה בקשתו הוא בהחזרת
פניו מאתו ו).

כל זמן שהאדם נחשב בעיני עצמו למאומה, אזי יש לו גבול ואי
אפשר להבוי"ת להשרות שכינתו בתוכו, מאחר שהוא ב"ה אין סוף ובלי
גבול. וכשאינו נחשב בעינינו למאומה ואינו בבחינת יש ומה נקרא אין,
ואז הבורא ב"ה שנקרא אין סוף מצמצם את עצמו בקרבו ו).

מי שיש לו שכל, יבין שכל עניני כעס שאירע לו הכל
מחמת גדלות שבו. כי אם לא היה לו גדלות לא הנה מקפיד ולא
היה כועס ה).

א) נשא. ב) האזינו. ג) ישמח לב ברכות. ד) שבת. ה) ק"ע תצא. ו) לקוטים. ז) שמות.

ח) ישמח לב ברכות.

יש עניותו שהוא גבהות. למשל: אם אחד ביזהו בדברים ודבר עליו סרה חושב בדעתו: מה לי לענות אותו הבזוי והנקלה, אין כבודי לענות כסיל כאולתו. או חושב: לי השתיקה תהלה כדי שאהיה חשוב בעיני הבריות לענו א).

הסבה המפסדת האמונה היא הגדלות ב).

לפעמים האדם נכשל בעבירה מפני שהיה מתגאה במעשיו ומחזיק עצמו בתכלית השלמות ובאמת אינו כלום. לכן מכשילין אותו שיכיר חסרונו וישוב אל ד' ג).

כל זמן שאדם מרוחק מהשם דומה בעיניו כאלו הוא זכאי וקיים הכל ואינו חסר בעיניו כלום. אבל כשמתחיל להכנס בפנים כל מה שנכנס יותר מרגיש חסרונו ד).

הלימוד שלומדים לשם גאווה וגדלות נותן כח לקליפות ח"ו ולא די שאינו מתקן אלא שמקלקל ה).

דעת.

יש שני מיני דעת: דעת ההתגלות ודעת הנעלם. כל מה שיודעים ומשיגים הוא בדעת ההתגלות, ועל-ידי דעת זה בא לבחינת דעת הנעלם. והענין יובן ע"ד משל: אדם שמפליג ומבין בדעתו ומתוך פלפולו נכנס בעומק שכלו סברא דקה אשר אי-אפשר לבאר בפה, והוא ברצוא-ושוב והסברא עמוקה ומתוקה מאד ומחמת דקותה לא תתפשט בדבור רק נשאר בשכל. וכן על דרך זה יש דעת הגלוי שבו משיגים אלהותו וזוה נכנסים למדרגה עמוקה, לדעת הנעלם, שבא לבחינה שמשיג ש"א לעמוד על הכליתה מפני גודל הבהירות. וזהו תכלית הידיעה אשר לא נודע. ר"ל שיבא למקום שמשיג שאי-אפשר לידע ו).

קושיות.

מפני פגמו של אדם באותיות ובנשמתו נולדים לו ספיקות וקושיות וכשמצטער על זה ושב אל ד', אזי בא לו הדעת וכפי הפגם כן הקושיות שלו. אם הפגם שלו גדול אזי הקושיות ג"כ גדולות. כי לפעמים עשה העברה בתחבולה ובערמה לכן הקושיא תהיה המצאה גדולה. ואס-כן הוא חסרון לו כשמקשה קושיא גדולה יותר. ויש שוטים שמתפארים בזה שמקשים קושיא גדולה ועצומה ו).

ארץ ישראל.

ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות. כי באמת אף שהעיקר הוא

ארץ-ישראל, מכל מקום בכל מקום אפילו בחוץ-לארץ יש בחינת א"י ונקודה משם, כגון בתי-כנסיות ובתי-מדרשות. וכשיבא משיח, אזי כל הנקודות ובחינות א"י יצאו מחוץ-לארץ ויכנסו לארץ ישראל א).

צדיק הבא מחוץ-לארץ לארץ-ישראל בבואו לשם, צריך ליפול מתחלה ממדרגתו הקדושה מפני שהוא אור אחר קדוש וצריך להיות העדר קודם להיות ב).

כשכל ישראל יתנו דעתם להגביר גבול הקדושה על הרע, יבא משיח, מאחר שיתרבה גבול הקדושה. ולכן אחז"ל עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות. שעל ידי הרחבת גבול הקדושה בתוך ישראל בקרב לבביהם, נעשה כך בכל העולמות, ויתרבה גם כן בגשמי ג).

צדיק נקרא כשדר בא"י דוקא ד).

האמת הוא שהארץ נקראת ארץ החיים שחיותו ית' מורגש שם יותר ויותר מבשאר מקומות ה).

תלמוד בבלי מלובש מאד בלבושים עבים שאין יכולים בנקל לראות הבהירות ואור הגנוז וכ"ז מפני שהמקום ההוא גורם כי הוא חו"ל שאין יכולים לסבול שם הסתכלות אור הבהיר בלי לבושים משא"כ בני א"י שאוירים זך וקדוש היתה התורה שלהם ג"כ זך ובהיר בלי לבושין ו).

אף שיש א"י הגשמי מ"מ עיקרו בדרך רוחני וחיוני, חיות מהבורא ב"ה. ואף שאנו בח"ל מ"מ יש לנו בחי' א"י כי הקב"ה חשב לבל ידח ממנו נדח. כי בכל בכ"נ ובמ"ד נשפע מאת הבורא ב"ה חיות א"י ו).

אליהו.

איש המגיד בשורה טובה נתלבש בו נצוץ אליהו, כי הוא המבשר כל הבשורות טובות שבעולם. ואם היה בו דעת היה יכול להתחיל לעבוד את השם בבחינת אליהו שנתלבשה בו ח).

כל השתוקקות ישראל עובדי-השם לאביהם שבשמים הוא ע"י בחינת אליהו, המעורר התשוקה מקודם. ואחר-כך בחינת משיח, בחינת תקון, יחוד ושלמות ט).

כל התעוררות צריך להיות ע"י מ"נ. והנה בחי' מ"נ הוא בחי' אליהו. ונמצא כל העלאת מ"נ של כל אדם הוא ע"י בחי' אליהו שיש בחי' זו בכל אדם. ולכן ארז"ל נגלה אליו אליהו כי מה שהיה בחי' הסתרה נגלה אליו על ידי צדקתו י).

משיח.

קומת אדם-הראשון היתה מסוף העולם ועד סופו. כי היו כלולים כל הנשמות עם כל בחינותיהם, ואחר החטא נתמעטה קומתו ונפלו כמה וכמה נשמות בעמקי הקליפות. ובחינת משיח הוא שצריכין ישראל לעשות קומה שלמה עם כל בחינותיה, כמו שהיתה באדם-הראשון קודם המיעוט וכל עובד השם צריך להעלות חלק שלו א.

אחי — אמר פעם ר' נחום באמצע דרשתו — האזינו ושמעו, אף שאין אתם מבינים, כי משיח גם-כן ידרוש הדברים האלה ולא יהיו אז אצלכם חדשים ב.

זהו כל עיקר עבודתנו לתקן ולגמור חלק המשיח השייך לכל אחד ג. בביאת משיח צדקנו לא יהיה קטרוג הרע כלל שאז יהיה עולם שכולו טוב ויהיה הרחבת הדעת ד.

כל צדיק מביא בחי' חלק משיח שלו ומשלים חלקו מקומת המשיח ה. תורת ד' א"א להשיג כ"א בביאת משיחנו שאז תמלא הארץ דעה ויהיה הזדככות החומר ותהיה תורת ה' מגולה ו.

תורה.

על ידי למודנו התורה בדרך נסתר נעשה גם נסתר וע"י נגלה נעשה גם נגלה ז.

הגם שעושה מצות ולומד תורה בלא מוח הוא כמו ישן דמי, ואז אין כח בתורתו לעשות גם נגלה רק אחר שלומד במוח ושכל יכול לגרום שיתגלה גם ח.

מחמת עצבות א"א לקבל התורה ט.

שכר מצוה בהאי עלמא ליכא מפני שהשכר גדול כ"כ שאין העולם יכול לסבול י.

יש אור הגנוז שנגנז בהתורה, כי ע"י אור הבהיר יוכל להביט מסוף העולם ועד סופו. וכמו שנודע זה ממעשים שראינו מבני אדם שוכו לכן. כגון הבעש"ט נבג"מ שספרו עליו כשהיה צריך לדעת שום דבר פרטי, אפילו מעניני בני אדם דבר גשמי היה מסתכל בהתורה ולומד בה בדחילו ורחימו ומדבק א"ע עד שהגיע לאור הגנוז בתוכה והיה רואה בדבר שהיה צריך לראות מסוף העולם ועד סופו יא.

הדבוק בתורה דבוק בבורא ב"ה יב.

(א) שבת. (ב) כ"ה. (ג) יחור. (ד) תלדנות. (ה) שמות. (ו) ישמע. (ז) שבת. (ח) אקק.

(ט) שם. (י) שם. (יא) שמות. (יב) בשלח.

צריך להשיג בכל יום חיות חדש מתורתנו הקדושה א.
 כל השבע חכמות, חכמות הרפואה ושאר חכמות גם הם תורה.
 והתורה היא חיות שלהם ב.
 בכל דבר היא התורה נמצא כשאדם מקושר בתורה הרי מתוקן
 כראוי ג.
 התורה מרוממה את האדם לשמי מרומים ד.
 תשובה.

באמת אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אי"כ
 הכל צריכים לעשות תשובה ונקראים בעלי תשובה ה.
 כשאדם דרך משל היה קטן ועושה מעשי קטנות, אחר כך
 כשנעשה גדול ובר דעת ומיישר מעשיו בודאי לא יזכרו לו מעשיו שעשה
 בקטנות ולא יחשבו כלל למאומה. כן האדם בדרכי ד' כשבא לגדלות
 השכל אין אחיזה למקטריגים במה שעשה כשהיה בקטנות השכל ו.
 אף שקלקל האדם מעשיו כשבא אל השורש ומתדבק למעלה
 מהזמן נעשה בריה חדשה ולכן נקרא חרטה מלשון חרט אנוש שנעשה
 חקיקה חדשה ז.

התשובה קדמה לעולם, והעולם נברא ב' מאמרות נמצא בריאת העולמות
 וכל מה שבהם בדבור. אבל מה שקודם לעולם קודם לדבור הרהור
 לבד. לכן תלויה התשובה בהרהור שהוא למעלה מהאותיות ושב אל
 השורש שלמעלה מהעולמות ומתקן העולם ח.
 לרשעים ודאי לא יספיק ההרהור לבד. למשל אדם מכניס נר
 למקום חושך אפ"ה אשר שם החשכות עב ומכופל כמו בחדר שבתוך
 הקרקע יכבה הנר מיד בהכנסו. כך הרשע נשקע מאד בקליפות והכניס
 החשכות ימים כבירים לתוכו עד שנעשה החשכות עב ומגושם מאד
 וכשבא לו ההרהור יכבה מיד ולא יפעל בו שום פעולה וצריך לשבר
 את החושך והתמריות ע"י תעניות וסגופים שיוכל לבא לתשובה ט.
 בשוב האדם אל ד' נתבטלו הדינים מעליו כי נדבק בד' ויצא
 מדמיון הגשמיות והתאוות. ולכן מלאך המות שמו דומה ששולט על
 האדם בהיותו קשור בדמיונות. עד"מ עיקר האהבה היא להבורא אבל
 אהבת עוה"ז היא דמיון י.
 עיקר התשובה היא תורה לשמה יא.

(א) יתרו. (ב) לקוים. (ג) שם. (ד) ויקהל. (ה) השמטה גצבים. (ו) השמטה שלח.

(ז) השמטות. (ח) לקוים. (ט) שם. (י) שם. (יא) השמטה בראשית.

דבקות.

העובד בדבקות נפלא כזו שמוסר א"ע למיתה בהתדבקו בדבקות נפלא עד שנשאר נשמתו דבוקה באור עליון חוזר וממשיך שפע היות למעלה אליו בחיים חיותו כאמור ואתם הדבקים בה"א חיים וגו' שמחמת הדבקות נתוסף חיים א).

כשאנו מעוררין תחלה מ"נ דהיינו תשוקתנו ממטה למעלה לדבקו בו ית' ע"ז אנו מעוררין תשוקתו ית' למעלה למטה ואז כשהשני תשוקות באין ביחד אז הוא דבר שלם ב).

המתקת הדינין.

מי שעובד בדעת ומרגיש תענוג עליון רוחני בעבודתו נעשה ע"ז מיתוק כל הדינין ג).

הצדיקים ע"י שמגביהים א"ע עם הדינין ושרשן וכוללים אותם בחסדים זה להם לסעד ולעזר ד).

ע"י התקשרות הצדיק בו ית' בא לעלמא דאתכסיא מקום שאין שם דינין רק רחמים פשוטים ומעלה הדינין עמו וממתקן בשרשן ה).

הדינין והצרות הבאין ח"ו על הכלל או על הפרט הוא ע"י הסתרת פנים שהשיי מסתיר פניו מהם וממילא באין הדינין ח"ו וע"י שמדבק א"ע באור א"ס השופע באותיות התורה מביא הדינין לשרשן ונמתקין ו).

אם באו לו מניעות מצד הדינין הבאים עליו ששרשם למעלה מדת הגבורה יבין בדעתו שאלו הדינין הם ממקום עליון הקדוש אך שנפלו ע"י ירידת מדרגות למקום הדינים ויאחו במדת הגבורה ליראה את ד' ולעבוד תיכף להבוי"ת בזה ולהביאן לשרשן וימתקו הדינין ז).

כמו שמתנהג למטה באיזה מדה כך נתעורר למעלה ואם נתעורר במדת רחמנות נתעורר למעלה ג"כ כך וע"ז נעשה המתקת הדין ח).

שבת.

מתנה טובה שבבית גנוזי השם נתנה לנו — השבת, לקרב האדם אל בוראו ט).

שבת וינפש, כיון ששבת וי אבדה נפש. פי' בשבת אינו חסר כלום ונאבד הוי שהיה לאדם קודם שבת י).

אי אפשר לבא לבחי' שבת כ"א דרך הנהגת החול תחלה לכן

א) אחריו, ב) נת, ג) תולדות, ד) שם, ה) איני, ו) בראשית, ז) תולדות, ח) חיי.

ט) מאד, עינים מקק, י) שם.

נק' עבודת החול חנוך. וכפי החנוך שנתחנך בחול כן יזכה לבחי' שבת איש איש כפי עבודתו א).

כונת הבורא שיהיה תמיד בחי' שבת, כמו בימי משיח צדקנו שיהא יום שכולו שבת שתהא העבודה בתענוג עליון ב).

יש עליה לכל הנבראים בקדושת שבת שמתפשט בכל העולמות ובכל הנבראים ג).

השבת הוא חיות כל הימים והוא נק' חמדת הימים, שכל הששה ימים חומדים להתכלל עמו ולקבל קדושתו ד).

אפילו להתורה א"א להגיע כ"א ע"י שמירת שבת כראוי, כי שבת הוא עולם המחשבה שנק' חכמה מקור התורה ה).

בכל דבר צריך להיות חומר וצורה. וקדושת שבת העליונה מתלבשת בתענוגים הגשמיים ו).

עבירה אותיות עבר יה. שע"י העבירה סילק האלהותו שבקרבו ונפסק מחי החיים ית"ש. ומי שמכניס קדושתו של שבת ע"י טוב הכנתו בודאי יצא מבחי' הראשונה ומכניס הבורא בלבבו ומתייחד עם בוראו והוי תקון החסרון שמקדם ז).

ע"י קדושת שבת הוא המשכת הדעת בכל אדם שרוצה לקרב א"ע להבורא ב"ה כי בשבת הוא רבוי הדעת במוחין גדולין ח).

כל הדינין הנמשכין מעולם היראה מתעללין וגמתקין בעולם התענוג ע"י תענוגי שבת ט).

לולא השבת לא היו ישראל יכולין להיות בין העמים אפילו זמן מועט עבור תגבורת הדינין שהיו מתגברין י).

כל אחד כפי שמרו השבתות כך הוא התקרבותו לבורא ב"ה יא).

כשאדם שומר שבת מלכתא הקב"ה גוזר גזירה והוא מבטלה וכל הדינין בטלים על ידו יב).

לרפאות צריך לאסוף סממנים מכאן ומכאן ויש סממנים שצריך לאסוף ממדינות רחוקות. ושבת הוא עולם האחדות וכל העולמות מתעללים

ולכן א"צ לאסוף סממנים מכאן ומכאן, שהוא עולם האחדות נמצא יש הכל כאן יג).

א) תשא. ב) ויקהל. ג) שם. ד) שם. ה) שם. ו) שם. ז) שם. ח) דברים. ט) שם.

י) שם. יא) תבא. יב) לקוטים ד"ה בהעלותך. יג) לקוטים ד"ה שבת.

